

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1897. Första Kammaren. N:o 28.

Fredagen den 7 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne april.

Företogs val af tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens justitieombudsmans efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hafva blifvit till valmän utsedde:

herr Almgren, Fredrik, ...	med 69 röster,
„ Behm	„ 69 „
„ Cederberg	„ 69 „
„ Ekdahl	„ 69 „
„ Falk	„ 69 „
„ Grundberg	„ 69 „
„ Helander	„ 69 „
friherre Klingspor, Carl, ...	„ 69 „
grefve Lewenhaupt	„ 69 „
herr Lundström	„ 69 „
„ von Möller	„ 69 „
„ Nisser, Martin Samuel, ...	„ 69 „
„ Nyström, Carl, ...	„ 69 „
„ Nyström, Thomas, ...	„ 69 „
„ Peürsson	„ 69 „
„ Röhss	„ 69 „
„ Sandberg	„ 69 „
„ Sanne	„ 69 „
„ Stridsberg	„ 69 „
„ Torelius	„ 69 „
„ Wallin, Wilhelm, ...	„ 69 „
„ Weinberg	„ 69 „
„ Wester	„ 69 „
„ Ljungberg	„ 68 „

Företogs val af sex suppleanter för de valmän, som af kammaren fått i uppdrag att utse Riksdagens justitieombudsmans efterträdare; och befunnos efter valförrättningens slut hafva blifvit till suppleanter för dessa valmän utsedde:

herr Bergström	med 50 röster
„ Lybeck	„ 50 „
„ Björklund	„ 50 „
friherre Rappe	„ 50 „
herr Berg, Gustaf B.	„ 46 „
„ Tham, Sebastian, ...	„ 45 „

sedan ordningen mellan de fyra förstnämnda blifvit genom lottning bestämd.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 74, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till verkställande af undersökning för anläggning af statsbana från Gellivare till norska gränsen;

n:o 75, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om anskaffande och framläggande af upplysningar rörande embets- och tjenstemäns dagliga arbetstid samt anvisande af anslag för detta ändamål;

n:o 76, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Fridafors fabriks aktiebolag af ett område af förra härads-höfdingebostället 1 mantal Karsahult n:o 1 i Kronobergs län;

n:o 77, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående med Ryssland afslutad konvention om samfäldt brukande af svenska och ryska kronornas laxfiske i Torneå elf;

n:o 78, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Hvetlanda bysamhälle af viss del utaf förra härads-höfdingebostället 1 mantal Hvetlanda Thomas- och Kullagården nis 4 och 6 i Jönköpings län;

n:o 79, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning till Vexió stad af mark, hörande till förra landshöfdingebostället Kronobergs kungsgård n:o 1 om 3 mantal i Kronobergs län; och

n:o 80, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående godkännande af ett med Malmö stad ingånget aftal m. m.; äfvensom

Första Kammarrens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändrade föreskrifter rörande befordran till major på stat inom svenska armén.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 73 äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda memorial n:o 60.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 58, angående väckta förslag om afsättning till arbetareförsäkringsfonden.

*Om afsättning
till arbetare-
försäkrings-
fonden.*

Herr Treffenberg: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag har begärt ordet utaf två skäl, först för att tacka statsutskottet för att det framlagt det betänkande, som nu föredragits, innan statskassan är alldeles läns och man således har full frihet att, om man så vill, höja anslaget till arbetareförsäkringen, men äfven och förnämligast därför, att jag vill till protokollet hafva antecknad, att ehuru väl jag ingalunda kan gilla herr *Hedins* och medmotionärers motion — ty der går man ju till ytterlighet och bågen spännes så hårdt, att den ju måste brista — instämmer jag likväl i allo i denna motions syfte. Jag anser således, att det skulle hafva varit synnerligen önskvärdt, om statsutskottet funnit sig kunna föreslå Riksdagen att bevilja någon förhöjning uti ifrågasvarande anslag. Det är ju mycket otroligt, att medkammaren kommer att besluta någon sådan förhöjning, men skulle mot förmodan så ske och det kommer till gemensam votering, så vet kammaren, hvar den har mig. Något yrkande har jag icke att framställa.

Herr Philipson: Äfven jag anhåller att få till protokollet antecknad, att jag för min del kommer att rösta för utskottets förslag. De skäl, som den föregående talaren anført för afsättande af medel till ifrågasatta ändamål, äro för mig tillräckligt talande för en afsättning af något belopp, men jag förmenar, att man nu ej kan anse det tillräckligt att ifrågasätta något större sådant än det af utskottet föreslagna. Jag behöfver ej för kammaren påvisa, hurusom, under en tid, då statsverkets ställning är så gynsam, som den nu är, det bör vara allt skäl att under den goda tiden göra afsättning af medel, hvilka under en framtid väl kunna blifva behöfliga för ett ändamål, som åtminstone jag för min del med mycken liflighet önskar måtte en gång blifva en verklighet. Af denna anledning, herr talman, anhåller jag om bifall till utskottets förslag.

Herr Sandberg: För mig synes det vara ett sorgligt, men obestridligt faktum, att, sådan ställningen för närvarande i vårt land är, endast ett fåtal af vår arbetarebefolkning kan genom egna ansträngningar bereda sig en bättre tillflykt på äldre dagar än fattigvården. Medvetandet härom måste naturligen verka derhän, att våra arbetare blifva mismodiga, liknöjda för att spara hvad sparas kan och ett lätt rof för socialisternas bedrägliga förespeglingar. Huru annorlunda skulle icke ställningen vara, om hvarje medlem af vår arbetarebefolkning vore förvissad om att vid 55 å 60 år erhålla en listidsränta af t. ex.

*Om afsättning
till arbetare-
försäkrings-
fonden.
(Forts.)*

100 kronor. Vissheten derom skulle uppmuntra dem att sjelfva göra besparingar för att öka denna lifränta; och säkerligen skulle arbetsgifvarne villigt i rik mån bidra dertill.

I statsutskottets nu föredragna utlåtande citeras ett yttrande af chefen för finansdepartementet, så lydande: "Skäl hafva visserligen ansetts vara för handen att, innan försäkringsfrågan å nyo förelägges Riksdagen, ännu någon tid låta meningarne inom landet arbeta sig fram till ökad klarhet angående det rigtigaste sättet för den viktiga frågans lösning, såsom ock att derunder i möjligaste mån hemta lärdom af andra länders erfarenhet, men då under alla förhållanden försäkringens genomförande kommer att kräfva betydliga belopp, på det att de ifrågasatta pensionsförmånerna må komma äfven den nuvarande generationen till godo", etc. Detta är premisserna. Hvad är den deraf dragna konsekvensen? Jo, att under det mer än hälften af statsinkomsterna användas för att stärka vår förmåga att försvara oss mot möjligen blifvande yttre fiender, anvisas $\frac{1}{100}$ -del af statsinkomsterna för genomförande af arbetareförsäkringen. Denna skriande motsats måste ovilkorligen gifva ett välkommet vapen i händerna på dem, som vilja omstörta vår samhällsordning.

Jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 5 och 6 innevarande maj bordlagda memorial:

n:o 59, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, och

n:o 60, med förslag till åtskilliga stadganden, som böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa memorial hemställt.

*Pension åt e. o.
professorn
G. Dillner.*

Föredrogs å nyo statsutskottets den 5 och 6 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående pension å allmänna indragningsstaten åt e. o. professorn G. Dillner.

Herr von Ehrenheim: Då 12 ledamöter i statsutskottet från denna kammare reserverat sig mot detta utskottets utlåtande, är det med ett synnerligen godt hopp om framgång, som jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition. De skäl, som tala för pensionering af e. o. professor Dillner, äro desamma, som vid förra riksdagen anfördes för pensionering af e. o. professorer, och hvilka då ledde till det resultat, att två e. o. professorer vid gemensam votering också erhöilo pension till det belopp, som nu är

föreslaget för professor Dillner, eller 3,500 kr. Det hade varit att hoppas, att äfven statsutskottets majoritet skulle hafva fäst sig vid detta beslut och således nu tillstyrkt den kongl. propositionen, och detta så mycket mera, som snarare starkare än svagare skäl förefinnas för pensionering af professor Dillner än de, som förledet år anfördes. Professor Dillner är till följd af sjukdom urständssatt att sköta sin tjänst och har upprepade gånger nödgats begära ledighet. Det kan icke vara för universitetet lämpligt att utöfver pensionsåldern behålla en person i tjänst, som befinner sig vid så svagt helsotillstånd. Och jag är öfvertygad, att, om professor Dillner innehade någon annan befattning i statens tjänst, hans förflyttning på indragningsstat skulle, äfven om han icke vore pensionsmessig, kunna med framgång ifrågasättas. Det finnes ju då icke något skäl att afslå pensionen. Men statsutskottet har för sitt beslut åberopat ett skäl, hvarpå uppmärksamheten torde böra fästas, nemligen det, att Dillner är e. o. professor i ett ämne, hvaruti ordinarie professur finnes. Detsamma var förhållandet med de e. o. professorer, hvilka förledet år erhöilo pension. Vidare har statsutskottet åberopat, att professor Dillner vid ett föregående tillfälle varit erbjuden att öfvergå till ordinarie professur. Men i känslan af redan då försvagad helsa afböjde professor Dillner detta anbud; en handling af samvetsgrannhet, som länder honom till heder och som verkligen icke bör åberopas såsom skäl för att icke nu bevilja honom pension. Han har genom denna vägran afstått från 1,500 kronor om året, som han ytterligare egt att uppbära, om han mottagit anbudet, eller, om han sedermera måst begära tjänstledighet, minst 1,000 kronor.

Af alla dessa skäl anhåller jag vördsamt, att kammaren med afslag å utskottets hemställan ville bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande endast yrkats, af herr *von Ehrenheim*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande af nyssnämnda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ersättning för naturaportion till underofficerare och vederlikar vid armén.

Punkten a).

Herr statsrådet friherre *Rappe*: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag måste uttala min ledsnad öfver att utskottet icke ansett

*Om ersättning
för natura-
portion
till under-
officerare
m. fl. vid
armén.*

Om ersättning
för natura-
portion
till under-
officerare
m. fl. vid
armén
(Forts.)

sig kunna helt och hållet tillstyrka Kongl. Maj:ts förslag. Utskottet har gått Kongl. Maj:ts framställning till mötes i så måtto, att en portionsersättning af 62 öre blifvit föreslagen för underofficerscorpsen; men genom borttagandet af ordet "minst" tror jag icke att utskottet för framtiden gjort vår underofficerscorps den tjenst, som meningen var med hela framställningen. Utskottet motiverar sitt beslut på det sätt, att då för närvarande portionskostnaden är så låg, som den är, anses det gifvet, att om man tager denna fixa siffra af 62 öre, skall det fullt räcka till för underofficerarne och på samma gång medföra en förbättring i deras villkor. Men är detta verkligen så säkert? Jag fruktar, att om också förhållandena i Stockholm ställa sig så, att ett godkännande af utskottets framställning skulle fullt motsvara det mål, man tänkt sig, är det dock icke så gifvet, att detta kommer att ega rum på andra orter, särdeles sådana, der kommunikationerna icke äro lätta, eller som äro mera aflägsna. Om man går igenom, huru förhållandena hafva ställt sig under de förflutna åren, skall man finna, att, hvad t. ex. Vaxholms artillericorps vidkommer, det icke var många år sedan portionskostnaden öfversteg 70 öre; och om man nu fixerade portionsersättningen till 62 öre, skulle man snart nog riskera, att man, långt ifrån att hafva beredt underofficerscorpsen en förmån, i stället satt den i förlägenhet. Och alla äro dock eniga om att vilja hjälpa upp förhållandena i löneväg för våra underofficerare, hvilka jag tror af nästan alla militärpersoner vara mest i behof af hjälp. Jag slutar därför med att liksom i början uttala min ledsnad öfver, att utskottet icke trott sig kunna helt och hållet instämma i Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Pettersson, Fredrik Emil: Jag skall icke besvära-kam-maren med något yrkande, och detta af lätt förklarliga skäl, då jag står såsom ensam reservant emot ett enhälligt utskott, utan ber endast att i några punkter få betona skilnaden emellan Kongl. Maj:ts proposition och utskottets förslag.

Kongl. Maj:ts proposition har velat fastställa en garantisumma eller minimibelopp af 62 öre för hvarje portionstagare, dock med rätt till förhöjning, der ortprisen så bjuda. Der soldatportionerna för kronan kosta mera, der skulle alltså äfven högre ersättning utgå. Utskottet har i stället *fixerat* beloppet till en jemn summa öfver hela Sverige och dervid utgått från de pris, som för närvarande förekomma i Stockholm. Men det finnes ingenting, som är så olika och så vexlande på olika orter som just portionspriset. Det kan variera så, att när det på en ort är 46 öre, är det på en annan 60 à 70 öre under samma tid, och säkert är, att vi hafva icke någon garanti, att den summa, som statsutskottet här föreslagit, icke redan nästa år kan för underofficerarne vid åtskilliga truppförband blifva till förlust i stället för vinst.

Jag skall be att till den siffra, som herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet nämnde för Vaxholms artillericorps, få lägga en annan. Man har upplyst mig, att under år 1896 utgick portionsersättningen vid volontärskolan vid Notviken med 64 öre till underofficerare. Hvad priset för portion derstädes är i år, vet jag ej,

men, när utskottet här har föreslagit en genomsnittssiffra af 62 öre per portion, så kunna dessa underofficerare komma att lida förlust, om ej i år, så dock framdeles. Jag vet nog, att portionspriset blifvit nedtryckt här i Sverige, dels genom den mängd leverantörer, som erbjuda sig, och dels genom de minimala fordringarna på hvad en menniska behöfver till sitt uppehälle. Prisen vexla och äro mycket olika, beroende bland annat på ortprisen och kommunikationerna. Nu kan det ju sägas, att i händelse det skulle blifva en allmän stegring för några truppförband, står det i Riksdagens skön att vidtaga en förhöjning och sålunda åstadkomma en förbättring härutinnan. Men deremot vill jag påpeka, att portionspriset fastställes så sent, att Riksdagen kanske icke kan vidtaga denna höjning genast, utan först för nästkommande år, och då komma portionstagarne att lida under det dyra året. Och samma truppförband, som ett år har portionspriset till 64 öre, kan ett annat år få det nedsatt till 50 à 60 öre.

Emellertid ber jag att få begagna detta tillfälle, då frågan om underofficerarnes ställning kommit på tal, att uttala den förhoppning, att icke den fixering å portionsersättning, som statsutskottet här föreslagit, måtte ställa sig hindrande i vägen för en förbättrad dagaflöning för dem. Min uppfattning är, att, när frågan om förbättring af underofficerarnes vilkor framkommit, det varit förmånligare, i fall den kongl. propositionen i fråga om portionsersättningen stannat vid det belopp, hvarmed den verkligen utgår ifrån staten till öfriga portionstagarne, och i stället föreslagit *dagaflöningens höjande* från 80 öre till exempelvis en krona. Jag ber att få betona de ord, som herr krigsministern här i kammaren under debatten om korporalernas och vicekorporalernas dagaflöning den 7 mars år 1894 fälde, då han fastslog, att tyngden af den nya organisationen till stor del fölle på underofficerarne. Hvad korporaler och vice korporaler beträffar, har den utvägen vidtagits, att de ej kommenderas en del öfningar och deras tjänstgöring delvis ersättes af volontärer. Jag tror icke, att detta är till skada för sjelfva truppens utbildning, men det kan ju dock ur andra synpunkter hafva sina olägenheter. — Hvad åter våra underofficerare beträffar, kunna de icke ersättas af andra, utan de måste, som man säger, hänga i ifrån första dagen af mötet till den sista. Men deras dagaflöning ansågs tillräcklig före 1892! Ja, det berodde derpå, att då var deras tjänstetid så kort, att de kunde bidra till sitt och familjens lefvebröd genom extra arbete under andra delar af året. Men nu, då öfningarna äro så långa, att den bästa tiden går åt till kronans tjänst, så hafva en hel del befattningar och sysslor för dem blifvit stängda. Då man vet, huru svåra de ekonomiska förhållandena för dessa underofficerare äro och hvilken vigtig insats de utgöra i vår armé, der vi icke hafva någon reservbefälsinstitution utvecklad, utan, i händelse af fara, underofficerarne till en stor del skola bekläda platser, som äro öfver deras vanliga tjänstgöring, så kan man icke underlåta att tänka, att deras ekonomiska förhållanden under tjänstgöringen borde så förbättras, att de kunna göra sin tjänst utan det ekonomiska tryck, för hvilket de för närvarande äro utsatta. De uppfylla sin tjänst pligttroget och väl och böra särskildt därför vara förtjente af en förbättring i sina dåliga

Om ersättning för naturaportion till underofficerare m. fl. vid armén.
(Forts.)

Om ersättning
för natura-
portion
till under-
officerare
m. fl. vid
armén.
(Forts.)

aföningsvilkor, och är det till stor del för att få tillfälle uttala denna uppfattning, som jag reserverat mig mot utskottet.

Jag har intet yrkande att göra.

Friherre von Otter: Vid den förberedande behandlingen af denna fråga inom utskottet har man ansett, att frågan borde betraktas mera såsom en regleringsfråga än som en fråga, som afsåge lösningen af den uppgift, att respektive underbefäl inom skilda orter skulle få en ersättning för portioner efter det verkliga priset på lifsförnödenheter i orten. Att denna ersättning måste på ett eller annat sätt regleras, framgår redan af de handlingar, som här föreligga, i det att det visat sig, att uppfattningen af den rätta betydelsen af de fastställda staterna varit olika på olika ställen. Ur den synpunkten således är det en gifven sak och en stor fördel, att frågan får sin lösning. Men skulle dermed afses att på de skilda orterna skaffa underofficerarne en ersättning för de verkliga kostnaderna för deras lifsförnödenheter, så tror jag, att saken blefve ganska svår. Vi känna mycket väl, att portionspriset på en ort icke är på något sätt normerande för priset på lifsförnödenheter derstädes. Då portionspriset är högt, kunna lifsförnödenheterna vara billiga, och tvärtom. Jag tror sålunda, att det icke är till någon fördel att ordna denna sak så, att man håller denna skala på portionsprisen rörlig efter de grunder, hvarefter portionsprisen skola bestämmas.

Det är också ett annat skäl, hvarför jag, för min del åtminstone, ansett mig kunna hiträda det förslag, som framstälts, att stryka ordet "minst". Det är därför, att, om detta ord kvarstår, bestämmelsen icke är så tydlig och klar, som den bör vara. Står detta ordet "minst" framför beloppet, så förmenar jag, att det skulle vara Kongl. Maj:ts obestridliga rätt att, då Kongl. Maj:t finner för godt, utan hänsyn till förhållandena höja detta belopp.

Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet yttrade nyss, att portionspriset i Vaxholm var 70 öre emot 40 öre i landsorten. Ja, antingen måste portionsprisen blifva olika på olika ställen eller också skola de portionspris, som öfver hela landet utgå till underofficerarne, höjas till ett pris. Det är tydligt, att det är Riksdagens mening, att denna ersättning skall utgå med ett belopp, som fullkomligt täcker det fastställda portionspriset. Skulle förhållandet blifva det, att 62 öre i allmänhet icke betäcker detta pris, så föreställer jag mig, att Kongl. Maj:t icke skall underlåta att inkomma till Riksdagen med en ny framställning om att höja detta belopp. Jag tror, att det ligger en ofantligt stor fördel deri, att man har ett enhetspris för hela landet, äfven om, på ett eller annat ställe, dagportionsersättningen rättvisligen kunde anses vara för låg.

Jag hemställer af dessa skäl om bifall till utskottets förslag.

Herr Falk: Jag har begärt ordet hufvudsakligast för att instämma i reservantens anförande. För min del anser jag underofficerarnes rätt att utfå en portionsersättning till det belopp, som 1892 års Riksdag i sin stat fastställt, vara obestridlig. Nu har emellertid portionspriset

sjunkit, men det beror på åtskilliga orsaker, hvartill underofficerarne icke äro vållande. I främsta rummet beror det derpå, att ungefär samtidigt dermed att Riksdagen faststälde sin stat, minskades portionen icke obetydligt eller ungefär 12—15 procent. Äfven andra orsaker torde hafva medverkat, men underofficerarne hafva icke någon skuld därför. Således vore det blott en enkel gärd af rättvisa att till dem återbetala, hvad de under de förlutne åren i sjelfva verket gått miste om. Nu är det nog bra, att 62 öre fastslås som portionsersättning, men, såsom förut ådagalagts, kan det hända, att portionspriset stiger igen, och utöfver 62 öre, och i sådant fall skulle underofficerarne göra en förlust. Det kan äfven hända, att ett yrkande om portionernas ökning till åtminstone samma kvantitet, som den var enligt 1888 års portionsstat, kommer att göra sig gällande, och för min del skulle jag anse en sådan fordran vara fullkomligt berättigad. I sådant fall är ganska troligt att portionspriset skulle komma att stiga icke obetydligt öfver 62 öre, och, såsom redan är nämndt, skulle underofficerarne då göra en förlust i stället för en vinst.

Här har nyss blifvit sagdt, att ordet "minst" skulle kunna missytas eller rättare sagdt missbrukas. Jag vill icke neka till, att det är möjligt, och det hade kanske bort stå, att underofficerarne skulle vara berättigade till en ersättning motsvarande portionens värde i orten, dock icke under 62 öre. Föregående talare hafva redan genom exempel visat, hurusom portionspriset på sina ställen redan öfverstiger 62 öre, och jag skall be att få komplettera deras uppgift med en sådan från volontärskolan i Hernösand, hemtad från statsrevisorernas berättelse för år 1894. Portionsprisen utgjorde der under kursen 1891—1892: 84,5 öre, 1892—1893: 75 öre, 1893—1894: 51,8 och 1894—1895: 42,9 öre. Det kan således mycket väl hända, att portionspriset stiger öfver 62 öre.

Här har utskottet sagt i de sista raderna, att klagomål i vederbörlig ordning, såvidt utskottet känner, icke anförts. Ja, det kan hända, att så icke skett, men jag tycker, att statsutskottet, der så många militärer sitta, bort känna till, huru svårt det är för personer i en underofficers ställning att anföra klagomål och huru vanskligt det är att i en sådan fråga få rättelse genom domslut i administrativ väg. Man kan icke förtänka dem, att de icke klaga, men denna omständighet borde väl räknas dem till förtjenst och icke tvärtom. Då fråga är om dessa underofficerare, som genom statens egen åtgärd — enär det ju är staten, som tilldelat dem otillräckliga löner — blifvit försatta i en så ytterst bekymmersam ekonomisk ställning, synes det mig verkligen icke vara skäl att pruta på ett enda öre för dessa stackars människor. Tänk oss en sergeant af andra klass! Han har i lön, tjänstgöringspengar och beklädnadsbidrag sammanlagdt 480 kronor, och dertill kommer 80 öres dagaflöning under mötestiden. Befordras han till sergeant af första klassen, får han 680 kronors lön med samma dagaflöning under mötena. Härifrån skall afgå hans obligatoriska afdrag till arméns pensionskassa och till enke- och pupillkassan. Dertill kommer äfven afdrag till de kostnader inom regementet, som kronan icke bekostar. Det är nemligen så, att lika litet för underofficerarne

Om ersättning för naturaportion till underofficerare m. fl. vid armén.
(Forts.)

som för officerarne består staten någon lokal, der de kunna samlas, utan det få de sjelfva bekosta. Jag kan icke nu för ögonblicket säga, huru länge en underofficer får tjena, innan han blir befördrad till fanjunkare, men säkerligen når han sällan denna grad, förr än vid 40 år. Men äfven i denna beställning gå deras inkomster icke upp till 1,200 kronor. Jag tror det vore skäl, att Riksdagen toge sig an och bebjertade de stackars underofficerarnes ställning. Nu har jag emellertid icke något yrkande att göra.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren biföll utskottets i den föredragna punkten gjorda hemställan.

Punkten b).

Utskottets hemställan bifölls.

Om befestningsanläggningar vid Boden m. m.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 5 och 6 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till Göteborgs befestande åt sjösidan och öfre Norrlands fasta försvar.

Punkten a).

Herr statsrådet friherre Rappe: Innan den förbättrade härordningen ännu hunnit fullständigt genomföras, framlades, såsom herrarne alla veta, vid förra riksdagen en plan för landets fasta försvar, på det att, när härordningens sista öfvergångsår gått till ända, ordnandet af det fasta försvaret måtte med all möjlig kraft kunna bedrifvas. Enligt denna plan skulle det fasta försvaret omfatta försvaret från sjösidan af inloppen till Stockholm och Karlskrona, försvaret på Gotland, inloppet till Göteborg och en fast plats i öfre Norrland. Hvad beträffar Stockholm och Karlskrona, gjordes vid förra riksdagen en framställning om anslag, hvarigenom inloppen till dessa städer skulle uppnå den första graden af försvarsbarhet. Med afseende på Gotland påyrkades också påbörjandet af de arbeten, hvarförutan försvaret af denna ö — som på grund af sitt isolerade läge är öfverlemnad åt sina egna försvarskrafter, det lefvande försvaret — icke lär kunna utföras. Riksdagen biföll Kongl. Maj:ts förslag i hvad det afsåg inloppen till Stockholm och Karlskrona, men fann sig deremot då icke villig att gå in på hvad som framstälts rörande det fasta försvaret på Gotland. Till detta års Riksdag har nu i öfverensstämmelse med den angifna planen gjorts ytterligare framställningar, såsom kammaren väl vet. Hvad inloppen till Stockholm och Karlskrona vidkommer, var ju intet annat att göra än att fortsätta i öfverensstämmelse med det anslag Riksdagen redan beviljat för två år. Med afseende på Gotland har jag i statsrådsprotokollet angifvit de skäl, som gjorde det omöjligt att för tillfället komma med förnyad framställning om nödiga medel till detta försvar. De lefvande försvarskrafterna der skulle nemligen omorganiseras på grund af den erfarenhet, hvartill man kommit under åren efter 1892

års härordnings antagande, och då ön Gotland förfogar öfver en så ringa styrka, som förhållandet är, så utöfvar det ett ganska stort inflytande på storleken och beskaffenheten af de tilltänkta befästningarna. Jag tror visserligen icke, att det med afseende på kostnaderna kommer att blifva någon väsentlig skilnad, men sjelfva planen måste omarbetas. Det har således icke varit möjligt att nu komma med något förslag rörande Gotland. Deremot har jag icke kunnat låta tiden gå, utan att sätta i fråga påbörjandet af befästandet af den viktiga punkten Göteborg, och likaledes har, såsom ett genomläsande af statsrådsprotokollet genast gifver vid handen, det förhållande, att jernvägen på andra sidan Bottenhafvet kommer att framdragas från Uleåborg och norrut, gjort det nödvändigt att redan nu börja tänka på försvaret af det öfre Norrland, hvadan af detta skäl äfvenledes framställning gjorts om anslag till Bodens befästande.

Nu har statsutskottet hemställt, "att Riksdagen må, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar, hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar", och i den följande punkten, att icke några medel för närvarande skulle ansås till de befästningar man tänkt påbörja. Man finner således, att statsutskottet ansett, att det icke brådskar så särdeles mycket med att gå i författning om ordnandet af vårt fasta försvar, och det kan naturligtvis icke annat än väcka en stor förvåning hos alla tänkande militärer, hvarifrån denna betänksamhet hos statsutskottet kan komma. Det intryck, jag fick af jernvägsdebatten för en månad sedan, har åtminstone för mig gjort klart, att hvad som då här yttrades i icke ringa mån bidragit till statsutskottets beslut i föreliggande fråga. Det visade sig långt ifrån en enhällig opinion angående dessa nu ifrågasatta befästningar. Särskildt fäste jag mig vid de uttalanden, som gjordes från militärisksida, och jag vill säga, att allra mest fäste jag mig vid hvad som yttrades af en militär, hvilken såsom skriftställare gjort sig vida känd i vårt land. Till min stora förvåning visade han sig icke hafva något intresse för de föreslagna befästningarna, särskildt icke för befästningsfrågan hvad Norrland angår, utan ansåg att alla andra åtgärder i afseende på landets försvar borde först företagas. Jag tror, att detta yttrande har utöfvat icke så ringa inflytande, så mycket mera som jag sedermera sett detsamma återgifvet i tryck i tidningen "Försvarsvännen", hvarigenom en större allmänhet fått göra bekantskap med de idéer och tankar, han uttalat.

Men, mine herrar, äro då icke dessa punkter, Göteborg och Boden, af någon vikt för vårt lands försvar? Jag behöfver icke här gå igenom planen för det fasta försvaret i afseende på de öfriga orterna. Det torde vara aldeles obestriddigt, att det i denna kammare icke fins någon, som icke önskar, att Karlsborgs befästning snart måtte nå sitt slut, eller som icke lifligt önskar, att befästandet af inloppen till Stockholm och Karlskrona äfven måtte komma till en snar fullbordan. Och jag tror äfven, att det ringaste studium af grunderna för vårt lands försvar skall påvisa nödvändigheten af en befästning vid Göteborg. Skulle icke då hvad regeringen hemställt rörande Göteborg och

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

{Om befäst-
ningsanlägg-
ningar vid
Boden m. m.
(Forts.)

det öfre Norrland vara så talande, att man inser, hurusom verkligen, och det så snart som möjligt, något bör göras för dessa orter? Hvad förra punkten vidkommer, synes det mig dock, som om det krig, vi för närvarande bevittna mellan grekerne och turkarne, gifver ett ytterligare eklatant bevis på nödvändigheten att skydda de större öppna städerna. Att låta en ort, som har den oerhörda merkantila betydelse som Göteborg, der så stora resurser finnas hopade, ligga öppen för det första minsta fiendtliga krigsfartyg, är i sanning farligt. Kammaren har ju sett, huruledes grekerna, denna framför andra demokratiska nation, icke dragit i betänkande att bombardera öppna städer, under förvändning att der skulle kunna finnas upplag för armén. Det lär således hädanefter vara obestriddigt, att man utan vidare gifver sig på att på det sättet uppträda i krig, och då förefaller det mig likasom om alldeles inpå oss träder nödvändigheten att utan dröjsmål tänka på en så vigtig ort, som Göteborg utan tvifvel är.

Men jag vill också yttra några ord om Boden. Att man anser sig kunna dröja med att här vidtaga några anordningar, då man icke är angelägen om eller icke har uppfattat behovet af några befästningar deruppe, är ju intet att undra på. Att de personer, som i alla händelser icke vilja hafva några befästningar, icke vilja påskynda frågans lösning, kan man därför fatta. Men att de, som inse, att något bör göras deruppe, dock anse, att man nu kan vänta, förstår jag i sanning icke. I denna kammare har ju, såsom väl är, ganska många lifligt förordat behovet af befästning i Norrland. Andra åter hafva trott, att försvaret deruppe bäst skulle tillgodoses på det sätt, att ingen jernväg byggdes der. Nu är det dock ett faktum, att fyra år härefter har jernvägen från Uleåborg till Torneå blifvit färdig, likasom man på svenska sidan torde hafva hunnit minst till Kalix elf. Under sådana förhållanden kan det icke hjälpas, att vi hädanefter måste röra oss med det faktiska förhållande, att en jernväg snart är färdig, som för binder oss med kontinenten. Jag tycker då, att de personer, som vid diskussionen i denna kammare för en månad sedan yttrade sig emot jernvägen, numera alltid borde af intresse för fosterlandets försvar sluta sig till dem, som anse, att en befästning måste anordnas deruppe. Ty, mine herrar, huru skall det vara möjligt att försvara denna nordliga landsända utan en befästning? Herrarne se ju alla på kartan framför sig, huru landet ligger der. Om vi tänka oss, att en fiende ryckt fram till jernvägsknuten Boden, på andra sidan Lule elf, hvar skall man då kunna tänka sig, att några svenska stridskrafter skola stå? Är det icke påtagligt, att i och med detsamma en fiendtlig styrka satt sin fot i Boden, hela den del af vårt land, som ligger norr och öster derom, befinner sig i fiendens våld? Och icke blott det! Man måste erkänna, att, om fienden besatt Norrbotten, lär väl icke heller den del af den skandinaviska halfön, som tillhör Norge och gränsar intill Norrbotten, längre kunna hållas, och, när ställningen blifvit sådan, hafva vi kommit i det läge, att fienden kan attackera oss både österifrån och, omfattande, norrifrån. Det gäller derför icke blott förlusten af dessa landskap. Vårt hela försvar har då kommit i ett sådant läge, att vi, som redan nu hafva en så mäktig granne på sidan, knappast

efter denna förlust kunna tänka ut, huru vi längre skola förmå upprätthålla vår sjelfständighet. Det är just detta, som är så allvarsamt, när man talar om Norrbottens försvar, att det icke blott gäller denna provins utan hela vårt land.

Jag hoppas emellertid, att under denna riksdag litet hvar börjat söka reda ut sin tankegång, rörande denna fråga. Vid afhandlandet af befästningen deruppe, vill jag dock icke endast tala med mina egna ord, utan jag söker en bundsiörvandt i det talentfulla uttalande, som gjordes af en gammal kamrat i generalstaben — en kamrat till mig under många, många år, då vi gingo åt samma håll och arbetade i samma rigtning samt hvar och en gjorde hvad han förmådde för att i vårt land väcka intresse för fosterlandets försvar. Denne min gamle kamrat har i en tidskrift "Fosterlandets försvar" publicerat uppsatser af det stora intresse för den föreliggande frågan, att jag icke kan bättre påvisa nödvändigheten af att uppmärksamheten, då det gäller vårt lands försvar, hädanefter i främsta rummet bör ägnas åt dessa trakter, än genom att åberopa hans egna ord. Det fins först en uppsats, som utgafs 1885 och har till titel "Vårt försvar mot norr". Det är verkligen skada, att jag icke skall vara i tillfälle att läsa upp hela denna uppsats, ty den klargör så tydligt förhållandena der och de åtgärder, man bör vidtaga, att man blott efter att hafva genomläst den blir på det klara med, att vi icke få underlåta att allra först skrida till åtgärder rörande detta försvar.

Sedan författaren utvecklat, huru vi hittills allt för litet tänkt på vår blottade ställning i Norrland, kommer han till det resultat, att *det icke kan nekas, att icke en befäst plats ett stycke innanför gränsen är af högsta nöd påkallad.* I en icke mindre intressant uppsats, som utgafs 1888 och har till titel "Vårt krigspolitiska läge och dess väsentligaste kraf", har författaren ändå tydligare uttalat sig om denna fråga. Han säger: "Vår norra gräns är därför så väl i politiskt som strategiskt hänseende alltjemt vår svagaste punkt". Och sedan han erinrat om, hvad i den föregående uppsatsen hlifvit sagdt, fortsätter han: "Till en början konstatera vi då det geografiska faktum att den skandinaviska halfön är landfast med Ryssland, att gränstrakterna deruppe, med hvarje år som går, blifva allt mera tillgängliga, att, till följd deraf, möjligheten att derstädes föra krig i högst betydlig grad underlättats, samt att, i samma mån medlen för samfärdseln ökas, fiendens sannolika stridsmagt der uppe kan beräknas i allt flere tusental — detta så mycket mer som den direkta jernvägsförbindelsen mellan Petersburg och riksgränsen samt derifrån till Luleå icke länge torde låta vänta på sig — och att därför möjligheten af en invasion med hufvuddelen af de fiendtliga stridskrafterna öfver fastlandsgränsen för hvarje år blir allt större. När så en dag Ofotenbanan blir fullt färdig, skall jernvägsförbindelsen från Rysslands inre mynna ut i en tätt befolkad trakt vid världshafvet, en trakt, som lika väl egnar sig för anläggningen af örlogshamnar som handelsstäder. Och skola vi då vara nödgade att försvara våra nordliga gränslandskap, skola vi sannerligen icke kunna göra det med några små, svaga corpser, någon enstaka brigad, utan måste dertill använda större delen af vår

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befäst-
ningsanlägg-
ningar vid
Boden m. m.
(Forts.)

armé“. Jag kan icke underlåta att vid detta uttalande erinra om hvad en talare på gotlandsbänken för en månad sedan klandrande sade om ett anförande, som jag haft, att jag hade satt i fråga, att det skulle behövas en stor del af vår armé uppe i Norrbotten, om vårt krigspolitiska läge komme att förändras, såsom nu blir förhållandet; men nu se herrarne, att denne författare är af samma åsigt som jag. “Nu är det också gifvet“, fortsätter han längre fram, “att i samma mån dessa nordliga traktors isolering från den öfriga världen upphör, i samma mån skall också Rysslands intresse af deras besittning ökas. Detta är framför allt viktigt att lägga på minnet. Likaså att om än denne vår mäktige granne icke skulle på allvar vilja frånröfva oss dem, han, endast genom att besätta någon del af dem, kan utöfva ett mäktigt tryck på vårt handlingssätt, hvadan det vore mer än lätt-sinnigt att låta dem år efter år ligga öppna utan tillstymmelse till *fast försvar*.“ Men jag går vidare. I en annan intressant uppsats af år 1889, som är väl känd och heter “koncentrering mot målet“, sysselsätter sig författaren hufvudsakligen med arméorganisationen men glömmmer icke heller der att tala om det fasta försvaret. Han talar om, att vi måste bättre tillgodose detsamma. “Ingen kan mer än jag“, säger han, “beklaga den njugghet, hvarmed vår Riksdag under de gångna åren sört för våra fästningsbyggnaders fullbordan och nya sådanas anläggning.“ Om också icke i denna uppsats mycket säges om det fasta försvaret, har författaren långt ifrån glömt saken — tvärtom synes det vara en älsklingsstanke hos honom att söka fästa vårt folks uppmärksamhet på nödvändigheten af åtgärders vidtagande för fasta försvaret deruppe. I ett föredrag, som han år 1890 höll för Upsala studenter den 20 mars och som utgafs i tryck under titel “Några ord om vår försvarsfråga“, tager han energiskt till orda för tanken på nödvändigheten af norrländska gränsens snara förstärkning. Han yttrar på sidan 74: “Gör man sig besvär att studera ryssarnes fältttåg i centralasien, skall man för öfrigt finna, att en operationslinie på 1,350 verst genom fullkomliga ödemarker numera icke hör till det orimliga, äfven om truppstyrkan skulle växa till några tusen man. Hvad är därför i sjelfva verket en operation från Torneå elf inåt Norrbotten för en barnlek i jemförelse härmed! Från finska jernban-nätets nordligaste punkt Uleåborg till riksgränsen är ju endast 14 mil. Att koncentrera en 10- 20,000 man på gränsen deruppe och under-hålla dem under framryckningen inåt Sverige är icke blott möjligt utan skäligen lätt, i synnerhet om ett par månaders beredelse tid gifves. Redan tre veckor efter mobiliseringsorderns utfärdande kan en rysk fördelning om 10,000 man vara koncentrerad vid Torneå elf. Sedan börjar promenaden! Ty att det blir en promenad och icke ett mödo-samt framträngande, en strid på lif och död om hvarje tum af vårt gamla land, det kan man lätt sluta sig till, då man vet, att den *högsta* styrka, vi för närvarande kunna ställa till motvärn deruppe -- *om vi ens våga skicka den så högt upp* — är en brigad om ett par tres-tusen man (den norska hjälpen äfven inräknad). När norra stambanan en gång blir färdig: blifva väl förhållandena något gynsammare men förbindelsen blir dock, tack vare jernbanans allt för nära läge till

kusten, mycket osäker.“ Sedan författaren visat, huru blottadt vårt läge i Norrland är och huru redan, innan den ifrågasatta jernvägen blifvit fullbordad, vår östra grannes operationer i Norrbotten kunde med lätthet försiggå, hvarigenom vårt lands oberoende stode på spel, om icke motåtgärder i tid träffades, öfvergår han till att söka göra reda för, hvilka dessa motåtgärder böra vara. Han talar först om de lefvande stridskrafterna och sedan om ordnandet af vårt fasta försvar, och i detta sista afseende hänvisar han till generalstabens fältöfningar i Norrbotten år 1888. Han framhåller, huru hindrande för en fiendes framträngande en befästning i Boden skulle vara. Han säger, att såmedelst skulle vi *”stänga till den öppna porten till vårt hus”*. Och när han säger detta, menar han icke, att det skall lemnas till en oviss framtid och att en mängd andra saker skola göras förut, utan han säger: *”Mätte detta önskningsmål snart kunna förverkligas! Det är det viktigaste af allt, som rör vårt försvar i närvarande stund.”*

Detta var 1890. Jag vet icke, att våra krigspolitiska förhållanden sedan dess på något sätt undergått förändring, utan om förhållandena voro sådana då, äro de det ännu mera i denna stund.

Den författare, som uttalade dessa åsigter och tankar, denne min gamle kamrat är, såsom herrarne nog redan anat — *öfverste Björtn.*

Jag tror mig sålunda hafva ådagalagt både behövet af denna fasta plats deruppe och att vi i sanning icke kunna dröja med dess befästande.

Det ser nästan ut så, som om några här i kammaren skulle, på grund af ett uttalande för tvenne år sedan af t. f. chefen för generalstaben, anse, att man kunde lugnt vänta med denna sak, till dess man med jernvägslinien hunnit till Kalix elf. Men derom borde väl alla vara ense att, ifall denna fästning skall till någonting tjena, bör den senaste termin, då den borde vara fullbordad, sammanfalla med den tidpunkt, då jernvägen på svenska och finska sidan är färdig. Det är sålunda mycket enkelt att tänka efter, huru lång tid, det åtgår till denna jernvägs fullbordande och dermed jemföra tiden för fästningens färdigbyggande, så vet man sedan, när man skall börja, om man nemligen anser saken nödvändig och verkligen vill, att den skall utföras.

Jag har här en förteckning på den tid, som åtgått för de moderna befästningsarbetenas utförande. I Köpenhamn behöfdes 9 år, i Warschau 8 år och i Bukarest 10 år. Jag tror att fem år är att anse såsom en minimitid för de ifrågasatta, betydligt mindre omfattande befästningarnas fullbordande.

Vi måste tänka på att i dessa trakter af vårt land är det ej så tät befolkning, utan skulle, ifall man på en gång kastade en större mängd människor dit upp, lefnadskostnaderna fördyras i väsentlig mån och i följd deraf äfven arbetskostnaderna för dessa befästningar. Vidare vore väl önskvärdt, att alla jernkonstruktioner utfördes, såvidt möjligt, vid våra egna bruk och verkstäder, hvilket ju också kräfver ökad tid, hvadan jag ock tror, jag upprepar det ännu en gång, att fem år är här den minsta tid, som man kan för ändamålet beräkna.

Då nu jernvägen till Kalix elf är beräknad att vara färdig på 4 år och det sedermera emellan Kalix och Torneå fordras ett par år

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

och dessutom, efter de underrättelser, jag nu har från Finland, man der i landtdagens utskott tillstyrkt att med det snaraste fullborda linien till Torneå (det är beslutadt, att med jernvägsbroarne öfver elfvarne skola öfverallt landsvägsbroar kombineras, så att der tänker man sig hafva landsvägsförbindelser utmed jernvägarne — Kongl. Maj:ts framställning här i samma syfte har ej tillvunnit sig uppmärksamhet), då torde väl dermed tillräckligt skäl vara förebragt för att visa nödvändigheten af att antaga Kongl. Maj:ts förslag.

Men om nu Riksdagen nödvändigt önskar en ytterligare undersökning, är det, deruppå vill jag fästa uppmärksamheten, absolut nödvändigt, att den finnes att tillgå redan vid nästa riksdag, ty *ett* år torde man möjligen kunna taga igen, men sedermera skulle ett dröjsmål kunna föranleda stor skada. Och hvarför skulle man dessutom vänta?

Vi äro ju i den lyckliga ställning, att vi i afseende på erforderliga medel kunna för ändamålet afsätta sådana. För omtanken om ordnandet af försvaret i mellersta och sydliga delen af vårt land böra vi ej försumma den nordliga delen, der den nemligen för försvaret i dess helhet spelar den betydande roll, som här är fallet, och hvilket jag både gör och vid andra tillfällen sökt göra för kammaren tydligt och klart.

Friherre von Otter: När man besinnar, dels att $\frac{1}{2}$ sekel åtgått, utan att Karlsborgs fästning kunnat fullbordas, och dels att enligt Kongl. Maj:ts förslag till nästlidna års Riksdag nya befästningar böra utföras på Gotland, för att vi må sättas i stånd att, om vår neutralitet skulle hotas, kunna med hopp om framgång upprätthålla densamma, så må man icke förvåna sig öfver, att ej någon majoritet vid denna riksdag åtminstone kunnat vinnas för att för ytterligare tvenne befästningar, den i Göteborg och vid Boden, nu anvisa till hvardera 500,000 kronor utan att dervid på samma gång angifvits, huru återstoden af dertill erforderliga medel skulle erhållas.

De befästningsarbeten, hvilka enligt det till statsrådsprotokollet den 2 januari förra året afgifna principbetänkandet vore erforderliga för att sätta, hvad jag skulle vilja kalla våra neutralitetsfästningar i fullständigt skick, skulle, sedan det belopp, hvilket af förra Riksdagen anvisades, blifvit afdraget, uppgå till 10,824,000 kronor. Nu skulle dertill läggas befästningar vid Göteborg med 3,880,000 kr. och vid Boden med 8,700,000 kr. Utan att ens hafva våra neutralitetsfästningar i ordning och utan att veta, huru medel skulle beredas för byggnadsarbetets fortsättande, skulle vi således enligt det föreliggande förslaget, företaga byggnad af två nya fästningar.

För min del har jag i den mån jag förmått sökt verka derför, att några mått och steg skulle af Riksdagen vidtagas för att bringa vårt så ytterst viktiga fasta försvar på en säker ståndpunkt.

När länemotionen förevar för 2 år sedan, uttalades i det då efter hvad jag tror en mycket grundlig utredning afgifna betänkandet den mening, att, om vi skulle kunna hoppas att på någorlunda kort tid kunna genomföra de befästningsarbeten, som ännu erfordras, måste

lån upptagas. Vill man nu icke låna, då finnes det, enligt min åsigt, icke något annat sätt att uppnå målet, än att man går i ordning med frågorna, företager en befästning i sänder och voterar hela den dertill erforderliga summan på en gång. Detta är det enda sätt, som, såvidt jag kan se, kan riktigt försvaras, om vi skola kunna komma till ordnade förhållanden i detta afseende utan att för ändamålet upptaga lån.

I fråga om hvilka af dessa befästningar kunna anses vara de viktigaste, kan det ju vara olika meningar. Herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet antydde nyss, att befästningar i Norrland voro af den yttersta vikt, därför att, om en fiende inträngde i Norrland och bemäktigade sig det, vore dermed hela Sverige förloradt. Ja, det är ju möjligt. Men jag vill mot honom uppställa den frågan: "Om en fiende tager sig för att sjövägen intränga i Stockholms skärgård — om icke Stockholms befästningar äro i sådant skick, att vi förmå afvisa honom, är det månne icke då lika viktigt att hufvudstadens befästningar sättas i fullständigt skick, som att påbörja en ny fästning i Norrland?"

Det är med hänsyn till detta förhållande, att man icke ser, huru alla dessa medel skola kunna åvägabringas, det är med hänsyn vidare dertill, att meningarne åtminstone kunna vara olika i afseende på den ordning, i hvilken dessa befästningsarbeten böra vidtagas, och det är slutligen med hänsyn till att, om man skall kunna hoppas, att Riksdagen skall finnas villig bevilja hvad som för ändamålet erfordras, man måste hos Riksdagen föbringa en bestämd och klar uppfattning i frågan, som utskottet föreslagit en utredning.

Jag tviflar icke ett ögonblick, och säkerligen mycket få i denna kammare, att icke den utredning, som 1892 gafs i fråga om dessa befästningar, var ur militärisk synpunkt fullt tillfredsställande, men andra synpunkter än de, jag nyss framställde, finnas, och det är icke säkert, att man i Andra Kammaren är lika öfvertygad om, att icke de förhållanden, hvilka inträdt efter det 1892 års härordning kom till stånd, kunnat verka någon rubbning i detta afseende. Men för att i Andra Kammaren kunna vinna störresympatier för åstadkommande af detta försvar, tror jag att det är nödvändigt att söka hos de ledande männen der bibringa öfvertygelsen om nödvändigheten af dessa befästningar, på det att de sedermera i sin tur må kunna få sina meningsfränder med sig. Derfor den utredning, hvarom här är fråga. Icke tror jag, att den är nödvändig ur militärisk synpunkt, men det förnämsta skälet, hvarför jag biträdt förslaget om denna utredning, är, att jag hoppas, att derigenom, som sagdt, skall kunna bibringas de ledande männen i medkammaren, om de få vara med om utredningen, en sådan uppfattning, att de sedermera skola kunna öfvertyga sina kamrater, att vi måste göra hvad vi kunna för att få det fasta försvaret i ordning och kunna säga åt dem: "här är ordningen, i hvilket det bör ske".

Jag tror för min del, att man icke rätt väl kan utan vidare, på sätt här blifvit af Kongl. Maj:t föreslaget, bevilja denna halfva million till Göteborg och eu lika summa till Norrland, utan att man måste noga tillse, huruvida det är den rätta ordningen, hvori vi skola sätta

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

vårt fasta försvar, och på samma gång, huru man skall skaffa de penningar, som för ändamålet äro erforderliga.

Af hvad jag nu haft äran anföra torde följa, att jag kommer att yrka bifall till reservanternas inom utskottet förslag, och jag anhåller också, att detta mitt yrkande må få omfatta icke blott sjelfva klämmen i den föredragna punkten, utan äfven motiveringen med den ändring, som angifvits i ett rättelseblad här, och der orden "enligt departementschefens åsigt", som förekomma på sidan 11, skola utbytas mot "på sätt departementschefen anført".

Jag anhåller om bifall till reservationen i denna första punkt.

Herr Tamm, Hugo: Jag skulle kunna i sak inskränka mig till att instämma med den föregående ärade talaren.

Chefen för landtförsvarsdepartementet uttalade sin farhåga, att derest icke Riksdagen nu beviljade det föreslagna beloppet till påbörjande af de föreslagna fästningarne, skulle saken komma att fördröjas alltför länge. Ja, det är äfven rädslan för dröjsmål, som gjort, att jag stält mig på samma ståndpunkt som utskottet, men icke rädslan för att man ej kan börja, utan rädslan för att man ej skall nå ett slut. Och man må beklaga det eller icke, nekas kan dock ej, att om vi taga Riksdagen såsom en totalitet, ligger otvifvelaktigt i de många betänksamma sinnena en viss rädsla för att så att säga gifva sig in i dessa frågor, utan att man på samma gång ser målet och hvad det kostar att komma dit.

Jag tror sålunda, i likhet med den föregående talaren, att det är alldeles nödvändigt att gå den väg, som utskottet här påpekat, nemligen att lemna tillfälle åt Riksdagens ledande män att få blicka in i dessa förhållanden och derefter påverka sina meningsfränder för saken. Vi hafva från sjöförsvaret hemtat exempel på fördelen af denna taktik. Jag syftar på den komité, som för utredande af vissa frågor rörande vårt sjöförsvar tillsattes och som bestämdt påpekade, huru man skulle bygga, och det var just emedan frågan så förbereddes och regeringen gick till våga på det sättet, som det varit oss möjligt att på detta område komma dit vi nu hunnit.

Men jag begärde ordet för att få framställa ett yrkande i afseende på motiveringen.

När detta betänkande inkom till utskottet från afdelningen, visade det sig, till min glädje kan jag säga, att det fans ingen, som på något sätt var emot en utredning, sådan som i skrifvelsen föreslagits. Men deremot voro meningarne mycket olika om huru motiveringen skulle affattas för detta utlåtande. Det slutliga resultatet blef, att den föll sönder i två halfvor, och efteråt blefvo dessa motiveringar uppsatta i öfverensstämmelse med båda strömningarne. Jag förbehöll mig i detta fall att få reservera mig endast mot motiveringen i den förhoppning, att man möjligen till sist skulle kunna enas om en motivering till Riksdagens beslut. Ty det vore ej till fördel för saken, för en fråga af denna stora vikt och betydelse, om Riksdagen komme till regeringen helt naket med blott den lilla klämm, som här föreligger. För öfrigt har jag ej kunnat fullkomligt instämna i någondera

motiveringen. Uti åtskilliga af ledamöternas från denna kammare motivering gjordes ett, att jag så må säga, inskränkande uttalande, i det att deruti särskildt påpekades de nu föreslagna befästningarne, då deremot från andra sidan med stor styrka framhölls: "vi vilja hafva bestämdt besked på och höra, huruvida Stockholms befästningar äro i det stånd, att de icke blott ega motståndskraft mot en ögonblicklig öfverrumpling, utan att det verkligen är något att bygga på, och vi vilja veta detsamma i afseende på Karlskronas fästningsverk". Derför mötte det motstånd att särskildt påpeka de båda fästningar, som här framhållits, under det att Andra Kammarens representanter i utskottet önskade att få, om jag så må säga, befästningsfrågan i sin *helhet* behandlad.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Deremot förekommer det ett uttryck i Andra Kammarens ledamöters motivering, som jag för min del ingalunda kan biträda. Det säges der: "och har utskottet härvid velat uttala önskvärdheten af att vid en sådan utredning äfven må tagas i öfvervägande, huruvida icke för försvaret af sådana befästningar, för hvilka icke nu redan särskildt manskap finnes afsedt, må kunna detacheras redan uppsatta trupper, på det att uppsättning af nya sådana för ifrågavarande ändamål må kunna undvikas".

Men dessa trupper, mine herrar — de finnas icke! Att skriva, att man skall taga dessa för undvikande af kostnader, kan jag ej vara med om. Nog få vi sätta dit de trupper, som äro nödiga för att försvara fästningarne, och att taga trupper, der inga finnas att taga, det lär väl till intet resultera.

Jag vill alltså för min del ej innesluta denna mening i motiveringen.

Jag är emellertid öfvertygad om, att Andra Kammaren tager sina utskottsrepresentanters motivering, likasom jag tror att det skulle falla sig mycket svårt att sammanjemka dessa båda motiveringar.

Då nu Andra Kammarens motivering, med det undantag jag nu påpekat, fullständigt täcker Första Kammarens mening — blott mera utsträckt derutinnan, att man önskar, att denna undersökning skall gifva svar på frågan i dess helhet — kan jag ej finna annat, än att Första Kammaren kan biträda den mening, hvilken Andra Kammarens utskottsrepresentanter uttalat i sin motivering.

Jag anhåller sålunda att få yrka bifall till punkten a), men att kammaren jemväl måtte bifalla den af utskottet föreslagna motivering med uteslutande af de ord, som jag nyss tagit mig friheten uppläsa.

Herr Berg, Lars: Ehuru jag ogerna yttrar mig i frågan uti dess nuvarande läge, anser jag mig likväl, i egenskap af representant för den landsdel, som gränsar till Finland, samt i anledning af mina förbindelser med landets försvarsvänner, skyldig att till protokollet uttala den ledsnad och förstämmning, ja sorg, som utskottets utlåtande, såväl hos mig som hos alla försvarsvänner, förorsakat i följd deraf, att våra förhoppningar i afseende på det fasta försvarets ordnande vid gränsen blifvit gäckade och hela frågan undanskjuten till en oviss framtid.

Utskottet har nemligen tillstyrkt afslag å Kongl. Maj:ts framställ-

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

ning i dess helhet, och utskottet har i stället förordat utredning, en fullständig utredning — rörande ordnandet af det fasta försvaret i hela vårt land, och till och med denna kammares ärade herrar ledamöter inom utskottet hafva i hufvudsak anslutit sig till denna uppfattning — till denna anledning till uppskof — om ock i något fyligare samt mera fosterländska ordalag, hvartill äfven fogats förslag om afsättande af 1,000,000 kronor till hela rikets fasta försvar såsom en slags positiv åtgärd, och det enda skäl, d. v. s. *synliga* skäl, som härför anförts, är, att, i trots af att frågan blifvit ur militärisk synpunkt fullständigt utredd, hon likväl jemväl ur andra synpunkter bör utredas.

Jag vill för dessa herrar ledamöter af statsutskottet på förhand förklara, att jag visst icke tillåter mig att på något sätt klandra deras uppträdande. Jag känner deras fosterländska sinnelag, det är allmänt känt och står vida öfver min kritik. Vi veta alla, att de hafva gått så långt, som de ansett sig kunna gå, men detta faktum, att Första Kammarens utskottsrepresentanter afstyrkt Kongl. Maj:ts förslag om en enda millions afsättande för att "stänga porten" i norr och att skydda rikets andra stad, visar, att frågan nu ligger i ett allvarligt läge, äfven om vi icke skulle hafva hört de två sista talarnes muntligen anförda skäl, hvilket jag beklagar att det icke såsom det *verkliga* skälet influerit i utskottets utlåtande, ty det, som der anförts, är icke hållbart utan vilseledande.

Det visar sig således, att representationens flertal återgått till den gamla ståndpunkten, att nemligen icke behjerta, icke känna och erkänna nödvändigheten utaf det fasta försvarets ordnande vid vår norra gräns, och det ådagalägger tydligen, att vårt folk glömt krigets fruktansvärda elände och faror, då det sålunda tror sig om att kunna till en obestämtd tid undanskjuta lösningen af denna viktiga fråga.

Jag sade nyss, att det anförda skälet vore ohållbart.

Jag gillar visserligen gerna, att man tillsätter en komité för att utreda allt möjligt om vårt försvar, men frågan om att befästa den norra gränsen, denna ytterst viktiga och betydelsefulla punkt i vårt land, *denna* fråga, mine herrar, kan icke inrangeras under outredda frågor för försvaret. Alla hafva vi nemligen, äfven på motståndarnes sida, enats om och erkänt detta behof, och kostnaderna äro af fackmän fullständigt uträknade, läget är bestämdt med en ovanlig enighet, särskildt i afseende på den norrländska fästningen, och äfven penningarne, hvilka den siste talaren märkvärdigt nog också ansåg vara en fråga, som tarvade utredning, finnas. Vi hafva nemligen, efter hvad det är upplyst, en odisponerad kassatillgång för dagen i stats- och riksgäldskontoret på omkring 29 millioner, deraf öfver 12 millioner öfverskottsmedel från 1896 års statsreglering. Det låter då något egendomligt att höra en af denna kammares ledamöter inom utskottet förklara, att för beviljande af en million till försvaret skulle erfordras en särskild utredning angående hvarifrån dessa penningar skola tagas. Samma är förhållandet i afseende å bestämmandet af ordningen mellan försvarsåtgärderna. Ja, vill man hafva en tur- och rangordning mellan de kända och ännu okända befästningsanläggningar, som vårt

land må behöfva, så har jag ingenting deremot att eriura. Men i detta fall kan det icke komma i fråga att indraga särskildt det norra försvaret i någon sådan tur- och rangordning, ty det är så trängande, så väl vitsordadt, att det bör få afgöras oberoende af den allmänna utredningen. Det förslaget är således enligt min tanke fixt och färdigt att afgöra.

Med afseende å hvad som här talats om befästningstrupperna, så tillåter jag mig endast säga, att är man på det klara med att man behöfver en befästning, så följer deraf, att man också måste anskaffa trupper, kosta hvad det vill. Det är i alla fall jemförelsevis en bagatell, och hela talet om, att vi icke hafva råd till dessa i förhållande till vår budget relativt obetydliga men för vår frihet så ytterst viktiga åtgärder, vill jag bemöta med den kända sanningen, att i historien icke kan uppvisas ett folk, ett fattigt folk, som saknat medel, då det velat försvara sig. Så förhåller sig äfven med oss. Vi hafva rikliga medel — tillfälligtvis till och med kontanta.

För öfrigt är skrifvelsens form af en så obestämd och vidt-omfattande beskaffenhet, att jag är fullt förvissad om, att Kongl. Maj:t själf, liksom förslagsställarne, icke rätt kan veta, hvarmed han skall börja och sluta. Hvad menas med *utredningen* i den föreslagna skrifvelsen? Är det meningen, att man deri skall intaga de kända befästningsplaner, som många komitéer behandlat under detta århundrade eller blott under det sista decenniet, eller skall den jemväl omfatta de talrika kustbefästningsplaner, om hvilka undersökningar nu pågå på grund af framställningar, gjorda dels för något år sedan af föreningen för Norrlands fasta försvar och dels af stadsfullmäktige i Sundsvall. Eller hvad menas? Hvad skall Kongl. Maj:t göra? Är det ett fullständigt ordnande af hela detta fasta försvar, utskottet afser, ja då kräfves mycken tid, årslånga undersökningar och mycket penningar, innan vi kunna få utredningen klar. Och derefter — ja, derefter finnas alltid många, som hitta på nya anledningar till utredningar och nya uppskof, och under tiden skulle en af landets viktigaste försvarsfrågor få hvila orörd. Nej, tvärtom är nu, såvidt jag förstår, den behagliga tiden att bygga. Det är fridens och fredens dagar, och kassans tillstånd är ovaultigt gynnsamt. Dessutom finnes nu i vårt land ett allenastående och sällspordt intresse, som länge kräft och fortfarande kräfver, att denna fråga löses. Tusentals svenska män och kvinnor hafva dels i föreningar och dels enskildt ålagt sig en själfbeskattning af efter våra förhållanden storartade belopp för detta ändamål. Det är visserligen ej så, att dessa män och kvinnor tänka att med sina bidrag kunna bygga rikets fästningar, men de vilja visa just representationen, huru lifligt behovet är uppfattadt inom stora lager af befolkningen. De vilja visa, att många landets barn begära ingenting högre än att jemte den tvungna, lagliga beskattningen få åtaga sig frivillig sådan för att lugna sitt samvete, för att kunna hafva rättighet att hysa hopp om fäderneslandets lif och framtid, ett hopp, som den, som icke fullgör sin pligt mot detsamma, icke har rätt att hysa.

En förening, för hvilken jag har äran att vara ordförande, nemligen föreningen för Norrlands fasta försvar, har sålunda samlat, så

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

vidt man vet, nära 300,000 kronor i tecknade bidrag. Tecknarne bestå af omkring 2,000 män och kvinnor. Andra föreningar finnas dessutom, der resultatet måhända är större. Denna sjelfbeskattning i djupaste fred är dock någonting allenastående i rikets häfder, och väl skulle både Andra Kammarens och Första Kammarens män hafva funnit ett ovanligt stöd utom Riksdagen, om de bifallit Kongl. Maj:ts äskanden.

Gifvet är ju, att ett Riksdagens beslut i den af utskottet eller reservanterna gående rigtningen skall verka förlamande på denna försvarsentusiasm; och, mine herrar, utan entusiasm och med endast penningar, huru mycket vi än spara deraf, försvara vi aldrig vårt land. Entusiasmen behöfva vi hålla hög. Men med slika beslut som det ifrågasatta förqväfves och dör den. Ingen skall tro, att jag icke begriper hvad som anförts derom, att det är nödvändigt att söka locka och draga med sig åtskilliga af våra tveksamma vänner i Andra Kammaren. Men jag är på samma gång öfvertygad om, att våra försvarsvänner i landet skola få intryck af det föreslagna beslutet, såsom om det gälde en försvarsvägran. Och visserligen måste alla inse, att faran af uppskof kan blifva så stor, att det nära nog blifver liktydigt med försvarsvägran. Säkert är, att ingenting kan vara osäkrare än vårt lands framtid, om det ej värnas, och att vi, isynnerhet de, som bidragit till beslutet, må väl besinna, att vi kunna få lefva för att erfara, hurusom vi genom ett sådant beslut förlorade Norrland och dermed äfven vårt gamla lands sjelfständighet. Då jag har en sådan uppfattning, är alldeles gifvet, att jag icke kan instämma i utskottets eller reservanternas beslut i den föredragna punkten, och skall jag, för att icke behöfva taga ordet ännu en gång vid föredragning af det senare momentet i utskottets utlåtande, be att redan nu få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Björnin: Jag hade icke tänkt att i dag begära ordet, då jag icke deltagit i frågans behandling vare sig på afdelningen eller i utskottet in pleno. Men jag har blifvit uppkallad af herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet. Jag förstår, att anledningen till hans yttrande är att söka icke så mycket i hvad som skulle förekomma i dag i denna fråga som fast hellre i hvad som passerade här i kammaren den 7 april under jernvägsdebatten. Det kan därför vara i sin ordning, att jag i någon mån återkallar denna debatt i minnet. Jag deltog i jernvägsfrågans behandling i utskottet så mycket, som herrarne kunna förstå, att en utskottsuppleant kan deltaga i en sådan frågas behandling. Då jag var militär och satt på en af de bakre stolarne, blef jag emellertid tillfrågad om de två jernvägsliniernas sträckning i strategiskt afseende. Jag var då icke inne i frågan. Af det statsrådsprotokoll, som förelåg, kunde jag se, att chefen för landtförsvarsdepartementet, som varit närvarande vid frågans föredragning inför Hans Maj:t Konungen, icke yttrat ett enda ord om, hvilken af de två linierna borde hafva företrädet. Deremot förekommo derom på ett par ställen några ord af t. f. chefen för generalstaben. Det var sagdt af honom, att den yttre linien var mera otrygg (dock högst otydligt) och därför oantaglig. Jag erinrade mig emellertid, att, då fråga

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

förra gången förevar om koncession för en bana Luleå—Ofoten med en bibana från Luleå till Haparanda, af dåvarande chefen för generalstabens, sedermera statsrådet Ryding, icke gjordes någon invändning mot nämnda bibana, hvilken dock gick öfver Töre och således närmare kusten än den yttre af de nu ifrågasatta linierna (Hasaforslinien). Då dertill kom, att jag hade den åsigt, att det icke var så precis klokt att blanda in strategi vid alla möjliga tillfällen och vid sådana der små jernvägslinier, så stod jag *a priori* på den ståndpunkten, att någon skada icke vore skedd, i fall Hasaforslinien toges i stället för Niemiforslinien, i synnerhet då den senare innebar en ökad utgift på bortåt en half million kronor.

Då frågan sedan kom till kammaren, torde herr statsrådet minnas, att jag hade ordet före honom, icke han före mig, som han nu sagt. Hade jag vetat, att han *och regeringen* icke kunde acceptera den yttre linien, är jag öfvertygad om, att jag icke hade yttrat mig så bestämdt i frågan, ja, förmodligen icke alls. Jag ansåg mig dock pligtig att honorera mina kamrater på afdelningen med att säga min mening äfven i kammaren. När jag nu icke hade den minsta aning om, att herr statsrådet skulle *så* uppträda, ansåg jag mig oförhindrad att säga min tanke rent ut.

Herr statsrådet nämnde vidare förra gången, att min strategiska uppfattning var "besynnerlig", och nu i dag får jag höra, att hvad som mest förvånade honom var, att det var en militär, som uttryckt åtskilliga tankar — hvilka icke voro öfverensstämmande med hans egna. Jag kan förstå, att detta skulle afse icke så mycket min åsigt om de olika jernvägssträckningarna som icke mera min motvilja mot sammankopplingen af två så olika frågor som Boden-fästningen och jernvägslinien der uppe i Norrbotten.

Att jag fortfarande är en varm vän af försvaret äfven i norr, det ber jag herr statsrådet vara öfvertygad om. Men herr statsrådet hade orätt, då han trodde, att jag önskade en hel del andra saker före detta. Det har jag aldrig sagt. Jag anser endast, att bättre vore att taga alla nu på dagordningen stående fästningsbyggnader på en och samma gång, emedan jag tror, att det sålunda går lättare att få frågan igenom i representationen, då man ju derigenom gör en hel mängd människor intresserade i frågans lösning. Jag föreställer mig ock, att det i vårt land är lättare att få en fråga fram på den fria öfvertygelsens väg — hvilket herr statsrådet torde erinra sig från år 1892 — än att drifva igenom den på kommando.

Slutligen ber jag herr statsrådet vara öfvertygad om, att det kännes för mig särdeles obehagligt att hafva uppträdt förra gången, då herr statsrådet fattat mina ord såsom rigtade mot sig *personligen*. Jag kan endast till min ursäkt anföra, att äfven den lägste trumslagare i armén, då han tycker sig fiuna, att kärran med högste befälhafvaren är färdig att välta i diket, har rätt att ropa sitt "videant consules".

Herr vice talmannen: Utskottet har nästan enhälligt tillstyrkt, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla om fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar; och denna utredning

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

tror jag vara så mycket nödvändigare, som vi hafva en bitter erfarenhet, både beträffande det rörliga försvaret och sjöförsvaret, af hvad det vill säga att handla utan en på förhand uppgjord plan. Och ett ytterligare skäl finner jag i den omständigheten, att, efter hvad mig synes, en vigtig faktor i det fasta försvaret icke blifvit egnad den uppmärksamhet, som den förtjenar, jag menar befästandet af Stockholm. Herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet har i sitt anförande till statsrådsprotokollet yttrat, att landets i såväl politiskt som strategiskt afseende viktigaste punkt, dess hufvudstad, är betryggad mot öfverraskande anfall, och han yttrade i sitt anförande i denna kammare den 7 sistlidne april, att "hufvudanfallet emot vårt land kan numera med största sannolikhet beräknas riktas mot landets nordliga delar, medan åter det är mindre sannolikhet för, att man attackerade öfriga delarne". I den förra delen, eller att vi hafva att befara ett anfall mot den nordliga delen af landet, instämmer jag fullkomligt, i synnerhet om vi sjelfva genom väganläggningar underlätta detsamma, men att vi kunna anse oss säkra för ett anfall mot landets öfriga delar, derom är jag icke öfvertygad. Jag känner icke, på hvilka grunder herr statsrådet stöder detta sitt antagande, men det vet jag, att den krigshistoriska erfarenheten från hela detta århundrade visar, att det är mot hufvudstäderna, som företrädesvis anfallet riktas. Det var Napoleon, som, med frånträdande af det förut följda systemet att stödja krigsoperationerna på befintliga fästningar, bröt in midt i hjertat af det fiendtliga landet. En marsch på femtio å hundra mil, en hufvuddrabbning och så besättandet af det fiendtliga landets hufvudstad voro för honom endast tre olika tempon af ett politiskt strategiskt handgrepp. Och jag finner mig icke öfvertygad om, att vi, som hafva vår hufvudstad förlagd i vår strategiska förpostlinie, icke skola vara utsatta för samma fara. Hvad jag i detta fall tänker, betyder ju ofantligt litet, men jag stöder denna min uppfattning på hvad 1865 års landtförvarskomité har yttrat. Genom en egen tillfällighet finnes, att de sex militära ledamöterna i denna komité hafva alla varit ledamöter i denna kammare, och åtminstone för de äldre i denna kammare äro de väl bekanta. De voro friherre Bildt såsom ordförande, generalmajoren Hazelius, grefve af Ugglas, generalerna af Klint och Rosensvärd samt friherre Leijonhufvud. I sitt utlåtande angående ordnandet af det fasta försvaret yttrar komitén — genom ett lika sällsamt sammanträffande utgör det nästan ett direkt svar på hvad herr statsrådet anfört angående hufvudstadens betryggande genom sjöbefästningar —: "I samma mån, ett anfall från sjösidan för fienden försvåras, ökas sannolikheten af att han gör en landstigning i Stockholms granskap och från landsidan angriper den öppna hufvudstaden, hvilken då alltid blifver hans förnämsta operationsföremål." — — — "Stockholm, såsom ingångsport till Mälaren och derigenom äfven till hela mellersta Sverige, ligger nu i högre grad blottadt för fiendtligt anfall än i Birger Jarls tid. — — Öppet åt landsidan, erbjuder Stockholm en fiende att till landstigningspunkt välja emellan ett stort antal ställen i dess granskap, bland hvilka finnas de, som äro knappt en mil aflägsna från de södra tullarne. Faran häraf är ögonskenlig."

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Beträffande kostnaden för ett befästade af Stockholm åt landsidan, hade 1856 års komité gjort beräkningar, hvilka år 1864 reviderats, och hvilka, inberäknadt bestyckning, uppgå till en summa af något öfver 11 millioner kronor. 1865 års komiterade säga: "Komiterade hafva förslagsvis trott sig kunna upptaga en sammanräknad kostnad för Stockholms befästning efter en mera utsträckt plan, med dess bestyckning, till 15 millioner, och skulle den äfven uppgå till 20 millioner, hvilket vore nära dubbelt mot den nu föreslagna och således icke sannolik, så anse komiterade i alla fall denna kostnad vara för det viktiga militäriska och politiska ändamålet ganska väl använd, ådagaläggande inför verlden, att vi icke sky någon kostnad för att sätta oss i ett försvarsskick, som tillåter oss att till det yttersta värna vår ömtåliga gräns, hvilket, om det underläts, skulle kunna tydas antingen som trots eller som efterlåtenhet, båda lika litet värdiga ett förståndigt folk." — Jag tror således, att en undersökning af dessa förhållanden och ett upptagande af frågan i hela dess omfattning, såsom statsutskottet nu har föreslagit, har alla skäl för sig.

Hvad beträffar befästningen vid Boden, så är jag fullkomligt öfvertygad om dess betydelse för försvaret af *Norrbottnen*, men jag är icke lika öfvertygad om, att den har samma betydelse för försvaret af det öfriga Norrland. Om man ser på kartan, så finner man ett ställe, der det forna systerlandet sträcker sig ut mot Sverige, och den svenska kusten å andra sidan böjer sig ut mot den finska. Afståndet mellan de yttersta skären utgör — såvidt jag är rätt underrättad — ungefär sex mil, och afståndet mellan sjelfva fastlanden utgör omkring åtta mil. Jag tror icke, att det är någon omöjlighet, att en vintermarsch kan ske öfver östra och vestra Qvarken; och när herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet anser, och, såsom jag tror, med fullt skäl, att vår flotta icke kan beherska Bottenhafvet, då är ej heller möjligheten af ett anfall der sommartiden utestängd. Om en norr ifrån anfallande fiende cernerar och innesluter Boden, medan samtidigt ett hufvudanfall rigtas mot nyss nämnda ställe: hvad betydelse har då Boden? Upphäiver det i miusta mån fiendens handlingsfrihet beträffande Vesterhotten och nedre Norrland? Det är blott en fråga, som jag framställer, men en fråga, hvarå jag anser svaret behöfva närmare utredas. Och dessutom, när fråga är om en så pass stor utgiftssumma som denna — närmare 9 millioner — tror jag, att — om jag så får säga — den parlamentariska anständigheten fordrar, att man egnar frågan en litet större uppmärksamhet och en bättre utredning, än som för närvarande skett. — Man må hysa det största fortroende till den nuvarande chefen för landförsvarsdepartementet, men det är ju en möjlighet i alla fall, att något kan vara förbisedt och att därför en utförligare och mångsidigare utredning behöfves. Innan man började anläggningen af Karlsborg, hade en komité arbetat i flera år. I denna komité sutto fältmarskalken *Sandels*, generalerna *Cardell* och *Björnstjerna*, fortifikationsgeneralen *Sparre* och — om jag icke missminner mig — amiralen *Cederström*. I detta fall hafva vi *uteslutande* att stödja oss på herr statsrådets auktoritet. Jag tror, att äfven ur den synpunkten en utredning genom en komité har alla skäl för sig. Och

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

sedan återstår den icke minst viktiga ekonomiska frågan att utreda. Skola vi nu bygga fästningen med skattemedel på samma sätt som vi gjort med Karlsborg, när blir då denna fästning färdig? Äfven denna fråga är af högsta vikt och behöfver en närmare utredning. För min del har jag förut uttalat mig för — och jag gör det fortfarande — att enda utvägen att kunna betrygga vårt fasta försvar är att anlita lånevägen. Det är många både i denna kammare och i synnerhet i Andra Kammaren, som äro bestämdt emot denna utväg, men jag kan icke finna, att någon annan är möjlig. Mot det stora 60-millioners-lånet, hvarom fråga var förra året, hade jag vissa betänkligheter, ty jag ansåg det vara för stort. Men ett lån uteslutande för åstadkommande af det fasta försvaret, och som naturligtvis icke skulle behöfva uppgå till en så stor summa, tror jag hafva allt skäl för sig.

Beträffande åter motiveringen, ber jag att helt och hållet få instämma i det förslag, som af herr Tamm blifvit framställt. Hade han icke gjort det, hade jag sjelf varit betänkt på att framställa ett sådant yrkande. Stanna kamrarna i olika beslut beträffande motiveringen, förfaller naturligtvis denna helt och hållet, och det tror jag vore skadligt för sakens framgång.

Utskottet framhåller visserligen, att, först när norra stambanan skall fortsättas från Kalix elf, frågan om ordnandet af landets fasta försvar inträder i ett nytt skede. Häremot kan nog anmärkning göras, men jag tänker, att Kongl. Maj:t, äfven om detta uttryck får stå kvar, skall kunna bedöma, hvad frågan gäller. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan och, beträffande motiveringen, till det af herr Tamm framställda yrkande.

Herr statsrådet friherre Rappe: Jag har begärt ordet i anledning af det yttrande, som jag nyss hört. Det är ju en ofantligt delikat fråga att inför Riksdagen börja på att redogöra för detaljerna för vårt lands försvar, huru man tänkt, att försvarskrafterna skola i krigstid grupperas, de olika förutsättningar, som kunna vara möjliga, och huru man i ena och andra fallet bör förfara för att med största sannolikhet kunna hafva framgång vid en blifvande krigsolycka. Vi hafva ingalunda förbisett de olika hufvudkrigsteatern, den norra (Norrbotten), den mellersta, hvarom nyss talades, (krigsteatern i Mälaredalen) och den skånska krigsteatern. Vi hafva ingalunda förbisett, huru alla våra egna och vårt brödrarikes krafter efter öfverenskommelse böra grupperas för att under ena eller andra förutsättningarna kunna lämpligast operera.

Här har framkastats en mycket stor fråga, nemligen den om Stockholms befästning. Skall den komité, som man nu har i tankarne, börja på att behandla den frågan, om vårt försvar skall baseras på Stockholm eller om vi såsom hittills, då det gäller värnandet af sjelfva hjertat af vårt land, skola stödja oss på Karlsborg? Om denna fråga skall tagas upp, förespar jag, att komitén skall få sitta ganska länge. Det är icke att hoppas på att utan grundliga studier kunna tränga igenom de stora grundsatser, som gälla om ett lands försvar. En hufvudstad med det läge som Stockholm skall man icke jemföra med Paris eller de städer, mot hvilka Napoleon opererade. Vår hufvudstad

ligger — kan man säga — på gränsen, och hela vår försvarsplan, allt från det Karlsborgs anläggning ifrågasattes, har varit baserad på att man skulle försvara det inre landet utan att dock lemna Stockholm alldeles oförsvradt. Man skulle icke åt landsidan göra några fasta försvarsanordningar, utan om man skaffade skydd åt sjösidan samt sedan på lämpliga ställen anordnade flankställningar norr och söder om Stockholm, skulle staden äfven med bibehållande af det öppna läget vester ut kunna skyddas.

Den talare, som nyss uppträdde, har ju läst Napoleons och Karl Johans fälttåg och erfarit, hvilken ofantlig kratt ligger i de flankställningar, som af den senare store fältherren valdes. Genom ett sådant tillvägagående tror jag att man bättre skulle skydda Stockholm, äu om man koncentrerade allt der. Ty om man skulle besluta sig för att befästa Stockholm åt landsidan, skulle man nödgas slopa Karlsborg och samia alla stridskrafter i Stockholm. Sverige blir Stockholm, och det öfriga landet får lemnas åt sitt öde. — En så stor befästning, som skulle krävas för Stockholms försvar, skulle sluka hela den nuvarande armén, och hela kriget skulle blifva en strid om Stockholm.

Nu är det, när det gäller landtförsvaret, en ytterligare svårighet, som ligger deri, att förhållandena icke äro ständigt desamma, utan i mån af folkmängdens ökning får man taga till försvaret i större skala. Det är det svåraste att välja just den plan, som passar för de förhållanden, den folkmängd och de resurser, under hvilka försvarsplanen skall gälla. Jag tror således, att det skulle vara mycket olyckligt, om åt denna komité äfven uppdroges att börja diskutera frågan om hufvudstadens försvar.

Den föregående talaren ville påvisa risken af dessa befästningar vid Boden genom att antyda möjligheten af ett kringgående af fästningen genom ett angrepp öfver Qvarken mot Umeåtrakten. Det är just för att förebygga, att våra trupper skola kunna tagas i ryggen genom en dylik kringgående rörelse, som man vill hafva befästningar vid Boden. Funnes intet Boden, då medgifver jag, att en sådan landstigning kan tänkas och att vi icke kunde hafva några stridskrafter norr om Umeå. Så är förhållandet nu och så var det i gamla tider, under general Raabs tid. Men är det så, att vi anse, att Norrbotten betyder något för Sveriges rike och för dess försvar, så måste vi ordna vårt försvar så, att det blir oberoende af fiendliga landstigningar i ryggen, och detta är icke den minst viktiga betydelsen af denna fasta punkt.

För öfrigt vill jag upplysa, att om man skall till denna komité — derest den kommer till stånd — öfverlemna det utförliga betänkande, som föreligger rörande denna fråga, så hyser jag det sjelfförtroendet, att den, när den tagit künedom härom, skall gilla de principer, som deruti uttalats.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Herr Fränckel: Såsom herrarne finna af det betänkande, som föreligger från utskottet, har jag funnit mig nödsakad att ställa mig på en annan ståndpunkt än mina kamrater från denna kammare, och då denna skiljaktighet i ståndpunkt afser såväl mom. a) som mom. b)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
L (Forts.)

i det föredragna betänkandet, så ber jag att få hemställa till herr talmannen, att det må vara mig tillåtet att redan vid mom. a) beröra min ståndpunkt till mom. b).

Herr talmannen: Derför finnes icke något hinder.

Herr Fränckel: Jag ber då att få fästa herrarnes uppmärksamhet på, att vid behandlingen af frågan om norra stambanans fortsättande från Boden några reservanter från denna kammare ansett frågan om denna fästning så viktig, att man till och med ansåg sig böra såsom ett vilkor för beslut om jernvägen fästa beslutet om anslag af medel för befästningar vid Boden. Detta förslag upptogs i denna kammare med så stora sympatier, att vid voteringen om Kongl. Maj:ts proposition denna åsigt samlade omkring sig 51 röster, hvilket visar, att, oaktadt det intresse, som i denna kammare förefans såväl för jernvägens anläggning som särskildt för den rigtning, som af regeringen var föreslagen, i strid mot den af Andra Kammaren begärda, man likväl hellre ville gå med på ett afslag af hela jernvägsanläggningen, än man ville besluta jernvägen utan fästning. De talare, som då uttalade sig i regeringsvänligt syfte, hade endast, så vidt jag kunnat finna, formella betänkligheter i afseende å detta vilkors uppställande i sammanhang med beslutet om jernvägen. Alla erkände betydelsen af jernvägens anläggning för frågan om försvaret, och jag hade för min del trott, att, när nu fästningsfrågan fristående framkommit till kammarens behandling, man här borde ställa sig på en helt annan ståndpunkt, än utskottet gjort, och äfven på en annan ståndpunkt än reservanternas. Om man läser den kongl. propositionen om denna fästning, skall man finna, att regeringen från sin ståndpunkt åtminstone har ansett, att någon utredning angående denna fästnings beskaffenhet utöfver hvad som redan har skett icke är af behövet påkallad. Man står nu framför det vanliga svepskälet, när man icke vill en sak, nemligen att förklara, att den icke är tillräckligt utredd. Men jag hade tänkt mig, att åtminstone denna kammares ledamöter skulle varit ense om att gå rätt på målet och att således dessa undanskjutningsbeslut, hvarpå man nu bjuder kammaren, icke skulle fått göra sig gällande. Enligt mitt förmenande, föreligger frågan i militäriskt afseende i fullt utredt skick. Det kan naturligtvis icke falla mig in att i det afseendet vilja utöfva någon kritik, men jag har för vana att i så viktiga frågor som dessa fästa afseende vid de sakkunniges uttalanden och icke vid tillfälliga hugskott. Hvad mig beträffar, har den utredning, som i den kongl. propositionen föreligger rörande denna fråga, varit af beskaffenhet att ingifva mig fullt förtroende. Jag har dessutom i statsutskottet åhört ett föredrag af chefen för landtförsvarsdepartementet, deruti han, biträdd af två framstående militärer, på ett så öfvertygande sätt ådagalade såväl nödvändigheten af denna fästnings anläggande som platsens lämplighet för densamma. Då jag således fått denna fråga klar för mig, så frågade jag: kan det vara rätt att på grund af den nu föreliggande utgiftsfrågan undanskjuta hela denna sak, kan det vara rätt, att, då den nya arméorganisationen, hvilken,

såsom jag hoppas, skall vara genomförd vid slutet af år 1897, kräfer en betydligt ökad värnpligt, hvaruti våra söner ovilkorligen skola deltaga, i en stor del af vårt land tillspillogiwa dem åt fienden utan att vidtaga sådana åtgärder, att de kunna anse sig någorlunda tryggade i striden? Enligt mitt förmenande, har sålunda regeringen och särskildt chefen för landtförsvarsdepartementet haft goda skäl att för Riksdagen framlägga det behof, som här är i fråga. Det har derfor synt mig riktigast, att, då dessa behof blifvit påvisade, man icke undanskjuter dem vare sig genom någon komités tillsättande eller bildande af några fonder. Hvad nu först beträffar frågan om ytterligare utredning, så kan jag för min del biträda detta förslag med den motivering, som är afgifven af herr Lundeberg m. fl. Huru nödvändigt det är, att nämnda motivering kommer att inflyta och icke den, som utskottets betänkande innehåller, eller den, som af herr Tamm här är föreslagen, torde herrarne finna deraf, att man uti dessa förslag icke ens vill påpeka, att utredningen skall gå i den bestämda riktningen, att det skall blifva en fästning i Norrland; man vill taga bort denna bestämmelse från de föreskrifter, som för komitén skola utfärdas. Enligt mitt förmenande, bör komitén arbeta vidare, men först böra befästningarna vid Boden komma till stånd. Jag kan således för min del biträda utskottets förslag i mom. a) och jag skall naturligtvis icke nu göra något yrkande angående mom. b), men jag vill säga, att skälet, hvarför jag reserverat mig vid mom. b), är, att jag anser, att momentet hade bort innehålla åtminstone ett tillstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition i hvad den rör befästningarna vid Boden, nemligen ett anslag af 500,000 kronor till påbörjande af denna fästning. Jag skall ytterligare framhålla betydelsen af skilnaden mellan detta förslag och det, som föreligger från utskottets sida. Utskottet har tänkt sig, att man lättare skulle få medkammaren med sig, om man föresloge bildandet af en fond för dessa befästningar, och har derfor icke velat begära ett beslut i sjelfva saken. Jag kan vara med om att bilda fonder, då det gäller försäkringsväsendet, men icke, då man vill bilda fonder endast för att vinna tid. Om det nu på grund af utskottets tillstyrkan tillsättes en komité och man börjar samla en fond, så dröjer det ju länge, innan man kan nedlägga ett enda öre på detta arbete, som redan nu är så nödvändigt. Man säger, att man sedan kan så mycket mera forcera detta arbete. Det är icke ett svar. Man har förklarar, att man kan icke forcera dessa arbeten utan att draga folk från andra yrken. Enligt mitt förmenande, är det just det rigtiga sättet att genast påbörja ett arbete, som måste vara färdigt till en viss tid; det är det rigtiga och icke att lägga ned dessa 500,000 kronor i lädan och vända på dem, till dess den tid kommer, då det kauske är för sent.

Det är af dessa skäl, som jag, då punkten b) föredrages, kommer att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag i hvad det rör befästningarna vid Boden. Jag skulle äfven kunna hafva yrkat bifall till förslaget om befästningarna vid Göteborg, men efter den knappare utredning, som föreligger, tror jag det vara svårast att få igenom, om det ock möjligen är lika viktigt. Men dels ansåg jag mig på grund af min

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

brist på speciel sakkänedom i dessa frågor, hvilken kammaren torde hafva ursäktat mig, då jag i afseende på Boden, genom dess sammanhang med jernvägsfrågan, tilltrorde mig kompetens att yttra mig härutinnan, dels förmodade jag, att befästningarna vid Boden möjligen hafva större utsigt att vid en gemensam votering vinna flera röster inom medkammaren och följaktligen Riksdagens bifall.

Jag skall nu endast anhålla att få yrka bifall till mom. a) med den motivering, som föreslagits af herr Lundeberg m. fl.

Herr Falk: Jag skall icke försöka att lemna något uttömmande svar på den viktiga fråga, som här föreligger. Jag skulle icke ens göra det, om jag egde tillräckliga förutsättningar derför; men jag är den förste att erkänna, att så icke är förhållandet. Men denna frågas ofantliga vikt manar mig att säga några ord, fastän i största korthet och allmänlighet.

Jag vill då säga, att lika lifligt som jag är öfvertygad om önskvärdheten af en befästning i Norrland — jag ber kammaren lägga märke till, att jag säger: i *Norrland* — lika lifligt öfvertygad är jag om nödvändigheten af att ett Riksdagens beslut i sådant hänseende föregås af en grundlig undersökning af de mångfaldiga förhållanden, som med denna fråga stå i samband; en undersökning, hvars främsta mål borde vara att konstatera *rätta platsen* för fästningens anläggande. Jag behöfver ju icke påvisa, huru ofantligt viktigt valet af plats är. Det är nämligen uppenbart, att fästningens läge måste stå i den fullständigaste harmoni med den försvarsplan, som är antagen för hela landet. Ett misstag vid valet af plats kan lätt leda derhän, att fästningsanläggningen gör mera skada än gagn och förrycker hela försvaret. Så vidt mig är bekant, är icke någon sådan grundlig undersökning gjord, och om den är gjord, så är den åtminstone icke delgifven Riksdagen. Här hafva visserligen gjorts antydningar, dels i statsrådsprotokollet, dels af en föregående talare, att en sådan utredning skulle finnas; men endast på antydningar kan Riksdagen naturligtvis icke fatta beslut i en så utomordentligt viktig fråga som den föreliggande. Jag anser således, att utskottet handlat fullkomligt riktigt, då det icke uttalat sig till förmån för någon bestämd uppfattning, utan endast begärt en undersökning, och detta är så mycket riktigare, som det alls icke förhåller sig så, som en föregående talare sade, eller att man skulle vara fullständigt ense i fråga om valet af plats. Detta är alldeles icke förhållandet, utan meningarna i den frågan äro, *minst sagdt*, delade.

Detta i fråga om befästning i *Norrland*. I fråga åter om *Göteborg* föreligger saken i ett helt annat skick. Der kan ju icke finnas någon tvekan i fråga om valet af plats. Frågan blir således den: är ett befästande af *Göteborg* nödvändigt? Ja, härom är jag så öfvertygad, att jag skulle vara färdig att i detta ögonblick votera icke blott de 500,000 kronor, som nu äro begärda, utan nära nog hela den summa, som är nödig för befästningens fullbordande. Då jag säger detta, förbiser jag ingalunda, att inom vårt land finnas punkter, som det är ännu viktigare att befästa än *Göteborg*, och jag tänker dervid i främsta

rummet på landets hjertpunkt, *hufvudstaden*. Jag förbiser icke heller den plats, som kallas "*Östersjöns perla*", ett uttryck, som icke blott har sitt poetiska berättigande, utan nog äfven skulle i militäriskt afseende vinna erkännande, i fall två fiendliga flottor opererade mot hvarandra i Östersjön.

Då jag står på denna ståndpunkt, är det ju uppenbart, att jag icke har något att erinra mot det slut, hvartill statsutskottet kommit, då det begär en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar, och jag ber blott få tillägga, att jag i fråga om motiveringen instämmer med herr Tamm och herr vice talmannen.

Herr Ljungberg: Frågan om landets försvar har i dag varit rik på öfverraskningar för de fleste af Riksdagens ledamöter och särskildt för mig.

Först och främst har det för mig varit en öfverraskning, att efter allt, som talats och skrivits om nödvändigheten af befästningar vid Boden och Göteborg och äfven å andra ställen inom landet, så framträder Kongl. Maj:t med en begäran om anslag af endast en half million kronor till befästningar vid Boden och lika mycket till befästningar vid Göteborg, samtidigt dermed att anslag på flera millioner kronor begäras till jernvägar. Den andra öfverraskningen var, att statsutskottet, i stället för att, såsom kloketen bjöd, först behandla frågan om befästningarna vid Boden och sedan om jernvägarne, framkom med ett tillstyrkande af 7,050,000 kronor för 3:ne jernvägar, men talade ingenting om befästningarna. Den tredje öfverraskningen var, att statsutskottet sedermera inkommit med ett förslag, som afser att till en aflägsen framtid uppskjuta denna så viktiga fråga, och icke har ett öre att för närvarande gifva eller tillstyrka åt vårt fasta försvar.

Jag behöfver icke vidare påpeka, af huru stor vigt Bodens befästande skulle vara. Hela frågan är den, om vi vilja försvara vårt land och särskildt Norrland eller icke. När man vet, att den finska jernbanan snart kommer att gå fram ända till Torneå och när man redan beviljat anslag för att bygga vår jernbana i det närmaste ända derhän, så går det icke an att uppskjuta fästningens anläggande, så att den blir färdig först *efter* jernbanan. Det lärer icke vara obekant för någon, att halffärdiga fästningar äro från försvarets synpunkt det sämsta, man kan hafva. Således blottställer man sig med ett sådant tillvägagående för att få Norrland ockuperadt, med dess ofärdiga fästning, som nog skall fullbordas af fienden.

Det har i första punkten föreslagits, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar. Nog veta vi, huru det går till med dessa utredningar. De kunna icke göras i sådan hast, och åtminstone tager man vanligen god tid på sig, och under denna tid göres ingenting för fästningen, men deremot arbetar man ifrigt på den bana, som skall lätta transporten af de ryska truperna. Det kan icke vara det rätta sättet.

I en reservation hafva några af statsutskottets ledamöter föreslagit, att en fond å 1,000,000 kronor skulle afsättas för det fasta

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

försvaret. Det leder ju till samma resultat, som utredningen, om denna bringas å bane, nemligen att man drager ut på tiden. För min del anser jag, att, om första momentet skall bifallas, Riksdagen borde deri inlägga en anhållan, att denna utredning måtte bedrivas så, att dess resultat kunde framläggas för nästa Riksdag. Här borde åtminstone utsättas *någon* tid. Men det är i alla fall ett försinkande, som är alldeles onödigt, och när statskassan har så många millioner liggande, kan jag icke finna något skäl, hvarför man icke skall genast handla och således bifalla Kongl. Maj:ts proposition, hvarom jag också skall be att vid nästa punkt få göra framställning.

Herr Lundeberg: Såsom det framgår af diskussionen öfver utskottets betänkande, hafva utskottets ledamöter varit temligen eniga om sitt slutmål, d. v. s. att anhålla om en utredning, men deremot icke kunnat så väsentligt ena sig om vägen att komma till detta beslut. Utskottets majoritet, d. v. s. en majoritet, tillkommen genom den förseglade sedeln, erkänner, att om Riksdagen kommer att besluta fortsättande af stambanan från Kalix elf, är det på tiden, att någonting göres för att ordna det fasta försvaret i Norrland, och på denna grund och på sådant sätt vill majoriteten vara med om en utredning och vidare försvarsåtgärder i Norrland. Men denna motivering har icke tilltalat mina medreservanter och mig. För oss är det alldeles tydligt och klart, att i och med detsamma Riksdagen har beslutat att stambanan skall fortsättas från Boden, följer deraf såsom en gifven konsekvens och en nödvändig följd, att åtgärder måste vidtagas för ordnande af det fasta försvaret i Norrland. Och vi slöto oss i detta fall så mycket hellre till hvad departementschefen så i fjol som i år uttalat i statsverkspropositionen, som det är vår lifliga och fasta öfvertygelse, att äfven om det nu skulle beslutas att påbörja befästningar i Norrland, skulle det kräva stora ansträngningar att hafva dessa färdiga, när stambanan kommer till gränsen. I hvarje fall hafva vi knappt i vår hand att bestämma, när den kommer till gränsen, ty påtryckningen kan blifva större i det fallet, än vi kunna stå emot. Det är sålunda den väsentliga skilnaden emellan majoritetens och reservanternas ställning i detta fall. Reservanterna vilja sluta sig till departementschefens åsigt, vilja redan nu få fastslaget, att förhållandena kräva, att försvaret bör ordnas och att befästningsarbetena böra påbörjas. Det är sålunda alls icke likgiltigt för oss, hvilkendera motivering här af kammaren antages. Skulle herr Tamms förslag i detta afseende godkännas, då hafva vi — åtminstone jag för min del — uppgifvit den ståndpunkt, jag har intagit i denna fråga, d. v. s. att frågorna om jernvägen — stambanan — der uppe och befästningarna äro så lifligt och intimt förenade med hvarandra, att den ena knappt kan fullföljas utan den andra. Derfor kan jag för min del icke vara med om herr Tamms förslag till motivering.

Jag bekänner, att jag ganska gerna skulle varit med om att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i sin helhet, sålunda befästningar både i Norrland och vid Göteborg. På detta sätt hade man kunnat få dessa befästningsfrågor fastslagna. Men, jag kan icke annat än

inse, hvilken ofantlig fördel för det fasta försvaret i sin helhet det är, att dessa frågor komma under en allsidig, gemensam utredning. Man kan nemligen hoppas, att om det blir en sammanställning af de för det fasta försvaret erforderliga åtgärderna och de kostnader, som derför krävas, skall detta leda till en mera allmän insigt om behovet och nödvändigheten af att det blir ett system fastslaget i fråga om ordningsföljden befästningarna emellan och om — hvad som är ännu viktigare — anskaffandet af medel för dessa befästningar.

Hvad som gör mig ännu mera böjd för att sluta mig till yrkandet om denna utredning, det är, att så många och så stora förarbeten äro gjorda, att man kan hoppas, såsom äfven chefen för landförsvarsdepartementet bestyrkt, att arbetet skall kunna så bedrifvas, att resultatet kan framläggas redan för nästkommande Riksdag. Ty att denna utredning skulle få en sådan omfattning, att ett mångårigt arbete skulle derpå behöfva nedläggas, det har, efter min åsigt åtminstone, icke varit reservanternas inom statsutskottet mening.

Jag har äfven anledning att tro, att, om Första Kammaren ville acceptera reservanternas motivering, det skulle vara möjligt att äfven med afseende å motiveringen åstadkomma en sammanjemkning. Det är klart, att denna sammanjemkning skulle få betalas med åtskilliga eftergifter. Men vi få dock fram några af våra önsknings, på samma gång som den motsatta sidan får släppa några af sina.

På dessa grunder vill jag tillåta mig att förorda bifall till den af reservanternas föreslagna motiveringen, dock med en ändring, herr talman, på fjerde raden nedifrån å sidan 11. Der står: "och arbetena å detta fästningsverk böra så bedrifvas, att det varder färdigt, då stambanan nått sitt slutmål". Derigenom, att i detta citat af departementschefens anförande några ord blifvit uteglömda, har detsamma fått en helt annan mening, än som afsetts. Jag tillåter mig därför föreslå, att uttalandet här måtte få samma lydelse som i originaltexten eller: "— att det varder färdigt samtidigt med att stambanan nått sitt slutmål."

Beträffande klämman anhåller jag att få vördsamt yrka, att den måtte få följande lydelse: "att Riksdagen må, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar, hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar i det syfte, som angifves i reservationen".

Friherre von Kræmer: Det är några stycken i utskottets betänkande, som föranledt, att jag ansett mig icke kunna underlåta att yttra några ord i frågan, ehuru väl denna genom den förda diskussionen torde vara i de flesta afseenden tillräckligt utredd. Ett af dessa yttranden förekommer på sidan 4, der utskottet citerat ett uttalande af departementschefen om att de i Norrbottens och Vesterbottens län förlagda trupperna ensamma vore alldeles för fåtaliga för att skydda landgränsen, då de ej uppginge till mera än en svag brigad, saknande så viktiga specialvapen som artilleri- och ingenjörtrupper. — Jag tror nog, att fästningar kunna vara mycket bra, men de hafva det felet

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

att icke försvara sig sjelfva, utan man måste inlägga besättningar i dem. När man nu resonerar på det sätt som departementschefen i de nyss upplästa orden, att den nu tillgängliga styrkan i öfversta Norrland är för svag för att kunna möta fienden, huru skall det då gå, om vi hafva en fästning vid Boden (med deri inlagda dyrbara förråd), hvilken måste förses med besättning? Jag tycker, att den nu pågående krisen i södra Europa tillräckligt tydligt visat de ödesdigra följderna af att en styrka, som i och för sig är underlägsen, ytterligare splittras genom detacheringar.

Jag tror således, att en fästning der uppe, långt ifrån att stärka våra försvarskrafter, tvärtom skulle försvaga dem, allt dock under förutsättning, att man icke handlar i strid mot det i slutet af utskottets motivering förekommande uttalandet om att särskilda trupper icke borde uppsättas för försvaret af fästningen. Kunde man hoppas att få icke allenast anslag till fästningens uppförande — förslaget om åtta millioner kronor för ändamålet anser jag vara mera att betrakta såsom ett skämt, men kanske dubbla beloppet skulle räcka till uppbyggande af en tillräckligt stark fästning — utan äfven rikliga medel till uppsättande af fästningstrupper, ja, då skulle det vara en helt annan affär. Så länge detta dock icke är sannolikt, kan det emellertid lätt hända, att en fästning vid Boden i det afgörande ögonblicket skulle vara mera till skada än till gagn. — Jag vill nu icke tala om den möjlighet, som framhölls af vice talmannen, att nemligen fienden skulle kunna sjö- eller isvägen kringgå fästningen, i hvilket fall denna tillika med de der upplagda förråden vore förlorad.

Jag vill visst icke förutsätta någon särskild afsigt att hålla Riksdagen i okunnighet, men menskligt är att bli misstänksam, när vi redan i fråga om en fästning, nemligen Karlsborg, hafva en så sorglig erfarenhet om hur det kan gå, d. v. s. att, sedan fästningens uppförande långt framskridit, man plötsligt upptäcker, att till följd af artilleriets ökade skottvidd denna centrala fästning är till litet eller intet gagn, utan att vi måste befästa kringliggande höjder, det sorgligt ryktbara Vaberget m. fl., det är menskligt, säger jag, att man då undrar öfver att regeringen icke för Riksdagen framlagt någon situationsplan öfver den nya fästningen vid Boden.

Här har jag man och man emellan hört omtalas, att den skulle komma att ligga på en utskjutande udde i Lule elf och beherska kringliggande sträckor, men i ett föredrag i ämnet för någon tid sedan af sakkunnig person talades om höjder *rundt omkring*. Detta utesluter naturligtvis icke möjligheten af att dessa höjder *nu* äro utom skott-håll, men hvem vet *huru länge*, då man känner den ständigt ökade skottvidden hos artillerivapnet? Jag anser således, att det första vilkoret för att man skall kunna tänka på att få bifall till denna befästning är, att för Riksdagen framläggas en fullständig situationsplan, och att utredning verkställas af sakkunnig person, som gifver vid handen, att en sådan fara som den af mig antydda icke kan inträffa.

Att jag icke kan vara med om slutet i utskottets motivering, der det talas om detachering af redan befintliga trupper för fästningens

besättande, framgår tydligt af hvad jag redan sagt om att jag anser sådana detacheringar vara förderfbringande. Jag instämmer således helt och hållet i herr Tammers förslag beträffande motiveringen om att utstryka orden om detacheringar af besättning från redan uppsatta trupper, och jag uttalar den förhoppningen, att, när en gång den blifvande komitén afgifver sitt betänkande, deri måtte inrymmas det vilkor, som är nödvändigt för att förse detta döda försvar med livvets kraft, nemligen ej blott en fästning, utan äfven särskilda besättnings-trupper för densamma.

Om de tolf reservanterna hade slutat med att vilja anslå medel endast till Göteborgs befästade, så skulle jag hafva varit benägen att lemna å sido mina betänkligheter mot att bevilja något anslag till befästningsändamål, innan utredning skett, detta i betraktande af att, hvad beträffar befästningar vid Göteborg, behöfligheten enligt min åsigt är fullkomligt klar, och att hitta på just de punkter, der batterierna böra uppställas och skansarna anläggas, är förmodligen en sak af underordnad svårighet. Men då reservanterna tvärtom fastslagit, att befästningsarbetet borde börja vid Boden, kan jag icke vara med om deras förslag.

Jag tager mig således friheten att yrka bifall till utskottets förslag i det föredragna momentet, dock, hvad angår motiveringen, med den uteslutning, som föreslagits af herr Tamm.

Herr vice talmannen: Herr statsrådet och chefen för landförsvarsdepartementet yttrade, om jag icke missförstod honom, att Stockholms befästade åt landsidan skulle stå i strid mot centralförsvarets princip och anläggningen af Karlsborg. Jag är dock fullkomligt öfvertygad, att ett noggrannare begrundande af saken skall bringa honom på andra tankar, ty härvidlag har det icke varit och kan icke vara tal om annat än detacherade verk för att hindra en öfverrumpling af Stockholm. Carl XIV Johan, som godkänt och sanktionerat så väl centralförsvarsidéen som Karlsborgs anläggning, anbefalde sjelf tolf år derefter uppförandet af några befästningsverk för Stockholms skyddande åt norra landsidan, hvilka anläggningar dock måste afbrytas till följd af brist på medel.

Hvad det beträffar, att befästningar vid Stockholm skulle der binda en alltför stor del af armén, så beräknade 1865 års komité den styrka, som skulle erfordras till besättningstrupper derstädes till 10,000 man, d. v. s. ungefär motsvarande Stockholms garnison och närmast liggande regementen med dess beväringsskasser.

Medan jag har ordet, ber jag att få tillägga, hvad angår Göteborgs befästade, att jag är fullkomligt öfvertygad om behöfligheten deraf, och att, då någon utredning i detta afseende således enligt min uppfattning icke behöfver ingå i den allmänna planen, jag skulle vara färdig att strax votera anslag till befästningar vid Göteborg.

Beträffande den motivering, som föreslagits af herr Lundeberg och hans medreservauter, ber jag att få erinra om, att de åberopat ett betänkande af den 21 juni 1892, hvarigenom frågan om ordnande af vårt fasta försvar skulle vara utredd, men som ingen sett detta be-

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befestningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

tänkande, hvilket kommer sig af den helt naturliga orsaken, att dylika utredningar icke kunna offentliggöras, förefaller det mig något betänkligt att återopa en utredning, som icke blifvit Riksdagen delgifven, och jag ansluter mig därför fortfarande till den motivering, som föreslagits af herr Tamm.

Herr Wennerberg: Det torde icke kunna nekas, att vid Sveriges nordliga gräns, den enda gräns, vid hvilken vårt land sammanstöter med en grannstat af helt olika befolkning, förhållandena å ömse sidor på senare tider undergått betydliga förändringar, så att de båda grannlanden der kommit i ny, förut icke känd ställning till hvarandra. Å den svenska sidan har färdigbyggt en jernväg, som sträcker sig så högt mot norden, att den allaredan når upp mot öfversta delen af landet, och som man önskar att sträcka ännu längre för att kunna tillgodogöra sig de stora massor af säljbara tillgångar, som finnas der uppe. På den ryska eller kanske rättare sagdt på den finska sidan hafva också stora förändringar skett, i det att icke allenast, liksom på den svenska sidan, i afseende å kommunikationernas förbättrande mycket blifvit der gjordt och äfven i närvarande tid göres, utan äfven många tillfällen begagnats för åstadkommande af såväl andliga som mera världsliga stödjepunkter för det nationella intressets sträfvanden, hvilket äfven här i Sverige vi å vår sida i det förra afseendet försökt och fortfarande efter förmåga försöka att befrämja.

Det kan icke heller nekas, att, då man ser på Sveriges rikets omfång, den nordliga delen till arealen utgör en ganska betydande del af fosterlandet och, efter hvad jag hoppas, äfven i andra väsentligare afseenden utgör en betydande del deraf, och det torde därför vara en skyldighet för de mera sydliga och välloftade delarne af landet att tillse, att de rikedomar, naturen nedlagt i öfversta Norrland, må komma hela landet till godo icke blott genom att så mycket som möjligt befordra tillfällena till varuutbyte med det öfriga landet och utlandet, utan också genom att vidtaga sådana åtgärder, att detta varuutbyte må fortfara och ega rum i säkerhet och trygghet.

Sedan nu jernvägen blifvit dragen så högt upp mot norr — något, om hvars behöflighet jag här icke vill yttra mig — så har det alltmera framstått såsom en nödvändighet att — liksom den rikets hus stänges till, så att icke dörren får stå öppen för hvem som helst, så ock för de ökade egodelarna sättes ett läs, och att således der uppe finnes en fästning, der vi, i fall anfall skulle ega rum från grannens sida, kunde hafva en tillflyktsort, ett stöd för kommunikationen och en basis för operationerna i öfrigt jemte de öfriga fördelar, en centralfästning erbjuder. Denna fästning skulle blifva Norrlands fästning, d. v. s. det fasta försvaret för en tredjedel af vårt svenska fosterland. Något annat sådant försvar finnes icke der.

Det statsutskottets tänkande, som här föreligger och som på ett synnerligen beaktansvärdt sätt försvarats af ett par af utskottets ledamöter, kan jag alltså icke helt och hållet gilla. Det gäller här icke blott fästningen i Norrland, utan äfven Göteborgs befästning, och en utredning i fråga om detta senare befästningsföretag har jag ingen-

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

ting emot, ehuru jag icke är synnerligen stor vän af komitéer, allra minst då de sättas till i onödan, hvilket jag anser här skulle blifva händelsen. Hvem nekar väl, att det skulle vara *önskvärdt*, att vi hade goda fästningar vid våra största städer och derjemte vid Karlskrona, på Gotland o. s. v.? Ingalunda jag, och denna utredning må gerna ske, då jag tror, att här icke ligger någon sådan fara i ett dröjsmål som beträffande fästningen i Norrland. Hvad åter denna angår, så står det alldeles klart för mig på grund af såväl de uppgifter, som varit synliga i tryck, som dem, hvilka nu senast lemnats af departementschefen, att det är rent af oförsvarligt att inkasta frågan om den norrländska fästningen uti frågan om den ordning, i hvilken de öfriga befästningarna skola utföras. Vill man icke beträda den väg, som anvisades af vice talmannen, och på en gång genom inhemskt lån skaffa en summa, tillräckligt stor för utförande af alla de erforderliga befästningsarbetena — hvilken väg jag anser vara den enda rigtiga — så kan den ifrågasatta komitén tydligen icke hafva annat att uträtta än att försöka se till, i hvilken ordning de olika fästningsföretagen sins emellan skola utföras, och jag förutser, att man då skall hafva mycket svårt att enas. I ett fall anser jag emellertid, att en utredning *icke* är behöflig, nemligen beträffande önskvärdheten eller rättare, hvad angår Norrland, *nödvändigheten* af fästning, och jag blott beklagar, att det lätt nog kan gå med denna centralfästning på samma sätt som med dess så olyckligt behandlade föregångare. Jag kan icke undgå att i detta ögonblick känna såsom den gamle romerske senatoren, som vid hvarje öfverläggning ständigt kom tillbaka till sitt "Carthago delenda". Det är nemligen nu fråga om den *andra* centralfästningen, och skall det stanna vid så små anslag, som nu begärts till densamma, hvad tjenar då hela företaget till? Fästningen blir då blott ett nytt vapen i fiendens hand, i händelse olycka sker. Hvad som bör ske, bör alltså ske snart. Vi böra söka få hela den behöfliga summan klar, så att fästningen kan ställas i ordning med den skyndsamhet, som icke blott befolkningen i Norrland, utan hvarje fosterlandsvän måste önska.

Min mening har här ingalunda varit att uttala något klander beträffande det nu gjorda första anslagsäskandet å $\frac{1}{2}$ million kronor, utan att påpeka angelägenheten af att man icke sedermera måtte försöka att med sådana små summor om året som 500 tusen kronor eller kanske, såsom skett med den andra centralfästningen, med 100 à 300 tusen kronor årligen färdigbygga denna fästning. Hvad betydelse har väl en fästning, som icke är färdig, om den olycka inträffar, om hvilken ingen af oss har förmåga att säga att den *icke* kan inträffa, ej heller att det icke kan ske temligen snart? Jo, den blir ett starkt vapen *mot* oss, en fast punkt för fienden. Vilja vi hafva fästningen, är det därför ytterst angeläget, att den göres färdig så snart som möjligt.

Vi hafva redan — försigtigt eller oförsigtigt, lemnar jag derhän — dragit fram jernvägen till en punkt högt uppe i Norrland, och vi vilja nu draga den ännu längre upp, och för hvarje sådant framdragande blir landsträckan der uppe allt aptitligare för en granne, som icke tyckes vilja stanna vid småsaker, då det gäller utvidgningen af hans område.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

En föregående talare har mycket riktigt framhållit, hvad ett litet land kan göra gent emot öfvervåld från ett större, och jag instämmer med honom, att det är främst viljan och iveren att försvara sig, som afgöra, om man skall kunna komma till ett lyckligt resultat. Å andra sidan se vi ett olyckligt exempel från våra dagar, om huru litet folkentusiasmen betyder utan det *redbara* stödet af en fosterlandskärlek, som vet att i tid skaffa nödiga medel för vidtagandet af de åtgärder, som behövas för fosterlandets försvar.

Fordom anfölls icke Sverige från rysk sida landvägen. Vi känna alla deremot mycket väl, hvilka sköflingar från sjösidan, ryssarne anställt längs våra kuster. Skulle deremot nu vid ett fredsbrott fästningen vid Boden icke vara färdig, skulle den då ännu vara ofärdig eller alltför svag, då komme fienden troligen att gå dit och taga den, hvilket icke torde kunna blifva så synnerligen svårt. Vore fästningen något starkare, något mera i ordning, skulle detta åtminstone medföra, att ryssarne komme att återgå till sitt gamla sätt att anfälla Sverige. Men i sådant fall löpa vi då faran, att jernvägen till Norrland blefve upprifven, och fästningen komme att sakna förbindelse med de centralare delarne af landet. Och är icke fästningen då i sådant skick, att den, äfven utan sådan förbindelse, kan försvaras, ja, då beklagar jag Norrland och dermed hela vårt land.

För min del är jag ingalunda belåten med det sätt, hvarpå utskottet gått till väga, då det sammanblandat den så klara frågan om denna fästnings behöflighet med frågan om de öfriga fästningsanläggningarne, beträffande hvilka verkligen kan behövas någon tids betänketid och begrundande. *Önskvärdhet* finnes för dem *alla*, men *nödvändighet* blott i fråga om en. Och dertför yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Friherre von Otter: Då jag, när jag förra gången hade ordet, hemstälde om den ändring i reservanternas motivering, att deri blefve återopad en del af hvad departementschefen anfört, så låg naturligtvis deri underförstådt, att hvad som sålunda skulle tilläggas motiveringen skulle vara ordagrant lika med departementschefens anförande. Nu har det emellertid blifvit upplyst, att det föreslagna tillägget något afviker derifrån, och jag anhåller dertför att i fråga om motiveringen få biträda det yrkande, som framstälts af herr Lundeberg.

Medan jag nu har ordet, ber jag att få säga några ord jemväl med anledning af hvad ett par föregående talare yttrat.

Friherre von Kræmer antydde, att han skulle anse såsom ett önskningsmål, ja, rent af såsom en fordran, för att ifrågavarande anslag skulle kunna beviljas, att för Riksdagen blefve framlagd en situationsplan öfver fästningen vid Boden. För min del får jag deremot uttala den förhoppning, att det aldrig måtte hända, att situationsplaner öfver rikets fästningar blifva framlagda för offentligheten.

Friherre von Kræmer antydde äfven, att han ville förena sig med herr Tamm i hans motivering bland annat af det skäl, att de öfriga reservanterna i sin motivering skulle fastslagit fästningen vid Boden såsom den, hvilken främst borde byggas. Men detta hafva dessa reservanter alls icke gjort. De hafva icke gjort annat än föreslagit, att de

medel, som af Kongl. Maj:t nu begärts för de två ifrågavarande befästningsändamålen, måtte reserveras för att, sedan utredningen skett, kunna användas till de befästningsarbeten, som funnits angelägna.

Vidare har vice talmannen förklarat, att utredningen af den 21 juni 1892 icke skulle kunna åberopas af det skäl, att ingen här sett denna utredning. Ja, det är sant, att icke någon af oss sett den, men om kammarens ledamöter behaga läsa Kongl. Maj:ts framställning, skola herrarne finna, att så mycket af denna utredning der blifvit af departementschefen åberopadt, att man mycket väl kan sluta sig till dess innebörd, och vid sådant förhållande tror jag, att reservanterna varit fullt berättigade att åberopa denna utredning såsom ur militärisk synpunkt tillfredsställande.

Herr Fränckel: Jag har endast begärt ordet för att instämma i herr Lundebergs yrkande, hvad angår såväl motiveringen som klämman.

Herr Reuterswärd: I denna riksviktiga fråga har så mycket redan blifvit sagdt, att kammaren måhända tröttnat att höra flera talare uppträda för att diskutera den, men jag har icke kunnat finna mig i att vara närvarande en dag sådan som denna utan att uttala min mening. För att emellertid göra mitt yttrande så kort som möjligt, vill jag redan nu tillkännagifva, att jag kommer att till punkt och pricka rösta för Kongl. Maj:ts proposition. Jag gör detta därför, att jag anser statsutskottets betänkande vara, om uttrycket må tillåtas mig, ofosterländskt. Deremot vill jag erkänna, att reservanternas förslag innebär en betydlig förbättring och att särskildt den af herr Fränckel afgifna reservationen innefattar ytterligare förbättring af utskottets betänkande och förslag. Men då jag, sedan jag förklarat de ifrågavarande förslagen från min ståndpunkt icke antagliga, endast har att välja på det af Kongl. Maj:t framställda förslaget, har jag måst sluta mig till detta, ehuru jag skulle önskat, att i den kongl. propositionen upptagits ännu en viktig fästningsbyggnad, nemligen den på Gotland. Men då så icke skett, återstår alltså för mig endast det kongl. förslaget. Jag anser äfven, att det hade varit lyckligt, om Kongl. Maj:t begärt betydligt högre summor, än nu skett, ty i anslagsfrågor, af den omfattande beskaffenhet som de ifrågavarande, bör man i summans betydighet kunna se, att det är ett stort och viktigt mål, man vill vinna. Först då det gäller dessa stora belopp, kommer litet hvar att tänka på, att här måste det föreligga något stort och viktigt ändamål, som måste tillgodoses. Kommer man och äskar små summor, behandlas frågorna på helt annat sätt. Vi hafva lyckligtvis under den snart tillryggalagda riksdagen funnit, att så varit förhållandet beträffande 4:e och 5:e hufvudtitlarna, under hvilka så högst betydande summor beslötos. Detta måste ju hafva varit för oss alla glädjande. Men den fosterlandskärlek, som sålunda visat sig vid behandlingen af sagda hufvudtitlar, tyckes, då det gäller det fasta försvaret, hardt när hafva blåst bort. Detta måste jag till min uppriktiga ledsnad säga, ehuru jag å andra sidan känner, att många af dem, som tala mot den kongl. propositionen, äro så goda fosterlandsvänner som trots någon.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Jag beklagar det emellertid därför, att, om den kongl. propositionen här faller, det allmänna intrycket i landet skall blifva, att äfven Första Kammaren slår till reträtt. Och, mine herrar, hvad den så kallade utredningen beträffar, är det väl möjligt, att någon af Eder vill, att denna utredning skall i detalj gå så långt, att vi derigenom blotta hela den operationsplan, som skall följas, om vårt land hotas af fienden? För mig är det klart dels af den kongl. propositionen, dels ock af hvad herr statsrådet och chefen för kongl. landtförsvarsdepartementet yttrat här i dag, liksom det borde vara klart för Första Kammaren, att här ingen besinnetid är oss gifven. Ty man förutsätter, att den allra kortaste tiden för att få fästningarna i försvarsskick är 5 till 6 år. Uppskjuta vi nu frågan och öfverlemna saken åt en komité, hvem kan då säga när arbetet blir färdigt. En komité måste ju, antager jag, sammansättas af många militärer och många riksdagsmän, och den blir icke färdig med sitt förslag före nästa riksdag. Hvar och en riksdagsman, som legat här 4 till 5 månader, längtar helt naturligt att få egna någon tid åt sina enskilda göromål och tager således icke med nöje mot ett uppdrag att sitta i ett så viktigt och omfattande komitéarbete under sommaren. Dessutom föreställer jag mig, att de många framstående militärer, som gifvetvis skola hafva plats i komitén, äro hindrade under tiden för vapenöfningarna. Följaktligen kan komitén icke tänka på att börja sitt arbete förr än sent på hösten. Jag frågar då, om det är tänkbart att låta så viktiga frågor, hvilka man dessutom önskar utarbetade så i detalj, år efter år blifva utan sin lösning och låta tiden gå utan att vi komma ett steg närmare det mål, som vi eftersträfvat? Här har visserligen Stockholms stads befästande uppgifvits såsom det allra viktigaste. Jag vill visst icke bestrida, att detta är viktigt. Men det är att märka först och främst, att man gjort åtminstone något för att befästa inloppet till Stockholm och att, om man skulle befästa Stockholm så att det blefve fullt betryggande, man finge befästa snart sagdt hela kusten både i norr och söder, hvilket vi gifvetvis icke mäga. Här har också åberopats, att Karl XIV Johan beräknat, att för försvar af Stockholm med dess befästningar behöfdes 10,000 man. Men de militära beräkningar, som gjordes den tiden, och vapen af det slag, man då hade, kunna icke jemföras med hvad man nu har. Den tiden voro hvarken närmaste eller fjernaste länder stort bättre rustade än vi. Men då man betänker, huru mycket andra magter rustat under senare decennier, är det då icke vår pligt att icke dröja eu dag längre, än nödvändigt fordras, för att få ett bestämdt uttalande, åtminstone från denna kammare, att det icke går an, att vi vänta längre, och att ansvaret skall hvila på den, som icke har courage och, då han inser nödvändighetens kraf, likväl anser sig böra hålla på en utredning om *huru* landet skall försvaras. Här vill man, att det skall läggas fram först en fullfärdig plan till huru vårt fasta försvar skall ordnas, och man vill, att i Riksdagen skola diskuteras alla de förutsättningar, en redan uppgjord försvarsplan innebär m. m. Hvad beträffar den ordning, i hvilken fästningarna skola byggas, är jag öfvertygad om, att Boden bör byggas först, men jag håller icke bestämdt derpå. Besluter Riksdagen emellertid en annan ordning och säger, att

Göteborg skall befästas först samt att detta arbete skall forceras, och det så blifver krig mellan till exempel England och Ryssland, är det då skäl att forcera befästningarna vid Göteborg, när man behöfver allt för att befästa Boden i och för bevarandet af vår neutralitet. Och, vice versa, om krig utbryter i söder, då torde det vara mera skäl att forcera Göteborgs befästande, men att Riksdagen fem år i förväg skall säga i hvilken ordning vi skola bygga våra fästningar, anser jag för ett nonsens, och jag tillägger, att huru härmed bör ordnas, det begriper icke Riksdagen, kollektivt taget, liksom jag erkänner, att jag icke själf begriper det. Hvarför viljen I då så bestämdt hålla på utredningen, innan I fatten Edert beslut om hvad I måsten inse vara nödvändigt? Hvarför icke då öfverlemna åt krigsstyrelsen och Kongl. Maj:t att pröfva och bedöma detta liksom alla detaljerna? Jag förstår icke, hvarför I så hållen på denna utredning.

Emellertid skall jag ej längre uppehålla kammarens tid. Jag har redan gifvit till känna, att jag kommer att rösta för Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Wieselgren: Jag tror, att jag tolkar många känslor, när jag, under intrycken af den ärade ålderspresidentens anförande, ber att få tacka honom för de varmijertade och fosterländska ord, han yttrade till oss. Det var upplyftande och kärt att höra ord i den rigtningen i dag, ty med hänsyn till den förutgångna diskussionen, vågar jag fråga Första Kammaren, om den i dag känner igen sig själf? Jag gör det icke. Det har under ett par timmar talats så mycket i försvarsfrågan; men icke har det varit försvarsnit, försvarsifver, som legat bakom de många orden. Det har varit "politik", men politik i försvarsrågor är ett oting. Det vore bättre, om vårt statsutskott kunnat samla sig om rent bifall till Kongl. Maj:ts proposition, om också mot denna kunna riktas åtskilliga invändningar, än att det lagt ned så mycken visdom i motiveringen, hvilken, upprigtigt sagdt, bra litet betyder.

Den komité, till hvilken statsutskottet, på grund af olika motive-ringar, kommit, är icke annat än ett svepskäl. Det behöfs ingen komité af detta slag. Jag är öfvertygad om, att hvad som för vårt fasta försvar behöfver göras, kan göras utan någon parlamentarisk komité.

Här har af många talare vidrörts bland annat de två af Kongl. Maj:t föreslagna försvarspunkterna Boden och Göteborg. Om Boden har väl en eller två talare sagt, att man kan tvista om, huruvida Boden är den lämpligaste platsen för befästning; men så vidt jag hört, har ingen haft något att invända mot Göteborgs befästande. Nå väl, frågar jag, hvarför då icke samla sig om det, som alla erkänna nödvändigt? Skall också det, som alla finna riktigt, först utredas af en komité, för att Riksdagen skall kunna förmås att göra något? Jag behöfver väl endast påpeka det egendomliga häri för att styrka min åsigt, att talet om en komité är ett svepskäl för att få frågan undan-skjuten.

Jag skall icke längre upptaga tiden, icke spilla flera ord på ett ämne, som är värdt mindre tal och mera handling. Jag har endast

*Om befäst-
ningsanlägg-
ningar vid
Boden m. m.
(Forts.)*

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

velat få i kammarens protokoll förvarad min afsigt att rösta för Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Nyström, Thomas: Statsutskottet har fått uppbära kländer för att det icke skulle hafva nog grundligt behandlat befästningsfrågan, men jag ber få nämna, att denna fråga ganska vidlyftigt behandlades icke blott på afdelningen, utan äfven i utskottet. Men till hvilket resultat har man kommit? Hälften af utskottets ledamöter, alla från Andra Kammaren, hafva icke velat anslå medel till befästningarna vare sig vid Boden eller vid Göteborg. Jag vet, att det visst icke är bristande fosterlandskärlek, som dikterat detta beslut, utan det är, enligt min åsigt, uteslutande den omständigheten, att man ännu icke insett nödvändigheten hufvudsakligen af betästringar i Norrland, som varit orsaken till beslutet. Skulle frågan vid en gemensam votering falla vid denna riksdag, hvilket den antagligen gör, så torde följden blifva, att den kommer åter nästa riksdag med sannolikt samma resultat, och vi få votera den ena gången efter den andra om anslag på kanske 500,000, 300.000 eller 200,000 kronor, och det kommer att bero på en slump, om det blir något anslag alls. Vi få på detta sätt ett Karlsborg n:o 2. Statsutskottet har därför ansett en utredning nödig, för att man skall allmänna inse behovet af ett försvar, stödt på befästningar i öfre Norrland. Blifver utredningen fullständig och noggrann, skall insigten härom allt mer och mer vinna i fasthet och målet att få anläggningen färdig inom kort tid nås.

Här har i dag sagts, att det finnes andra punkter, som bättre äro i behof att befästas för att skydda oss, och man har framhållit, att Stockholm framför allt behöfde befästas. Vår historia visar, att vi stycke efter stycke, flik efter flik förlorat våra forna östra provinser. Skulle nu, om öfre Norrland utvecklades, kriget komma öfver oss, innan vi äro beredda dertill, så skulle det kunna gå på samma sätt med denna landsdel. Hvar vi skola uppträda i ett krig, beror icke på oss, utan på fienden. Han öfverväger nog, hvar han skall med minsta kostnad och minsta uppoffringar nå sitt mål. Vill han taga öfre Norrland, öfverväger han således, om detta bäst sker genom att attackera oss der eller vid Stockholm eller i mellersta Sverige, der våra stridskrafter äro tätare förlagda och lättare kunna samlas och der vi åtminstone i början ega större utsigter att kunna försvara oss. Men huru äro förhållandena i Norrland? Der ligga regementena mycket glest, hvarför mobiliseringen fördröjes. När nu den jernväg från Finland, som skall sammanbinda vårt stambanenät med det finska, blifver färdig, ligger vägen öppen för fienden. Hvad hafva vi att ställa emot honom här uppe? I första hand blott de två nordligast förlagda norrländska regementena. Men vår förnämsta försvarslinie är den breda Lule elf, som i sitt nedra lopp blott på ett ställe kan öfvergå, nemligen på en jernvägs- och landsvägsbro vid Boden. Denna väg kan fienden forcera, om han får tid på sig, innan vår mobilisering och strategiska uppmarsch är fullbordad. Nu har friherre von Kræmer anmärkt, att befästningarna vid Boden skulle försvaga våra försvarskrafter derigenom, att dessa befästningar toge så mycket trupper

från försvaret. Men det förhåller sig tvärtom så, att fästningarna hafva den fördelen med sig, att de minska behöfvat af rörliga försvarskrafter vid viktiga positioner och derigenom öka den i fält användbara delen af armén. Det af friherre von Kræmer framställda antagandet är således origtigt. Vore icke en fästning vid Lule elf till finnandes, skulle det behövas en stor del af sjetta arméfördelningens trupper endast för att försvara vissa strategiskt viktiga positioner. Det är därför alldeles nödvändigt att här hafva ett spärr, der en mindre styrka kan hindra fienden att intränga längre i vårt land. Men härtill kommer, att hade vi icke i öfre Norrland en fast punkt för upplag af förråd och proviant samt hvad annat, armén behöfver för att kunna operera i fält, så skulle den i händelse af motgångar behöfva lefva som fågel på qvist för att kunna existera. Det är således äfven nödvändigt att hafva en fast upplagsort här uppe för att kunna med utsigt till framgång försvara denna landsdel.

Alla skäl tala således för, att en befästning anläggas vid Boden. Och särskildt är af vigt att framhålla, att det skulle för försvarsoperationerna, här stödda på en fästning, erfordras att draga ett relativt mindre antal trupper från det öfriga landet. Ett sådant detacherande af stridskrafter till öfre Norrland skulle också taga mycken tid och omtanke för att få allt i ordning. Jag behöfver icke längre uppehålla mig med dessa förhållanden, hvilka af herr chefen för landtförsvarsdepartementet blifvit utförligt behandlade. Innan jag lemnar ordet, vill jag dock å nyo fästa uppmärksamheten på, att inom statsutskottet rådt den åsigt, att en utredning rörande landets fasta försvar är oafvisligen nödvändig, för att anslag skola af Riksdagen beviljas för befästningar i Norrland.

Friherre von Kraemer: Jag skall icke missbruka herrarnes tålmod, men ett par ord måste jag säga i anledning af de anmärkningar, som framställdes mot mitt förra yttrade af friherre von Otter. Jag yttrade under mitt förra anförande den förhoppningen, att nästa gång, då frågan om befästningen vid Boden skulle på allvar förekomma, en situationsplan måtte framläggas, så att man visste, hvad man beslöte, särskildt på grund af den sorgliga erfarenhet, som vi hafva från Karlsborgs fästning, som troddes ligga fri från beherskande höjder, men som sedan under tidens gång funnits vara beherskad af Vaberget.

Emellertid har friherre von Otter till och med uttalat den tanken, att han hoppades, att en situationsplan aldrig komme att framläggas. Det är detta yttrande, som uppkallat mig. Jag trodde, att det var ett förbiseende af chefen för landtförsvarsdepartementet, att icke någon situationsplan blifvit framlagd för Riksdagen, så att den kunde veta, hvad den beslöte, men friherre von Otters yttrande gifver anledning tro, att det varit med full afsigt, som man icke framlagt någon sådan plau.

Följden blir naturligtvis, att i första hand Riksdagen och sedermera vårt folk icke vet, om fästningen duger och hvilka höjder möjligen i framtiden komma att beherska den, under det att man i

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

generalstaben öster om Bottenhafvet fullständigt känner allt detta. Jag kan således icke förstå en sådan skuggrädsla för en situationsplans framläggande, i synnerhet som jag är öfvertygad om, att, utan att en sådan plan framlägges, den ifrågavarande fästningen aldrig blir af svenska Riksdagen beviljad.

Herr Nyström ansåg, att det var ett misstag af mig att tro, att fästningen försvagade vårt försvar. Jo, det tror jag, för så vidt icke särskilda trupper uppsättas för att bemanna den, utan andra trupper från andra håll måste för ändamålet detacheras.

Jag vidhåller alltså mitt yttrande.

Hans excellens friherre von Essen: Enär jag i aderton år haft äran vara ledamot af statsutskottet, känner jag ganska väl de s. k. kompromissernas vägar och vet, att man behöfver begagna dem i förhoppning att bereda framgång åt syften, som icke kunnat uppnås utan öfverenskommelse med medkammaren. Jag kan därför icke ett ögonblick lägga skulden på de ärade herrar ledamöter af statsutskottet, som försökt bringa fram ett beslut, som möjligen kan vinna Riksdagens bifall och derigenom också vinna det mål, som enligt deras mening är det bästa möjliga. Man kan också förderfva frågor genom att insistera och icke medgifva några modifikationer. Det synes mig dock uppenbart, att ställningen i Första Kammaren nu är sådan, att dess majoritet är sinnad att bifalla den kongl. propositionen, och jag tror, att detta kommer att ske till och med med en ganska stor majoritet. Om jag gissat rätt, föreställer jag mig, att i sådant fall en icke oväsentlig minoritet är att finna i Andra Kammaren för att förena sig med oss vid en blifvande gemensam votering. Antages nu den kongl. propositionen, hvarigenom ett stort steg till den viktiga frågans lösning tages, är detta en ära för Första Kammaren att hafva åstadkommit. Jag ber emellertid att, derest jag nu gissar rätt, få fasta uppmärksamheten på de formella svårigheterna att bifalla den kongl. propositionen, om Första Kammaren sedan skulle lemna bifall till mom. a), sådant det affattats i den af herr Lundeberg m. fl. afgifna reservationen. Om man bifaller den kongl. propositionen utan den i sagda mom. a) påyrkade utredningen, och det har särskildt af departementschefen deremot framstälts tungt vägande skäl, hvilka jag icke vill förneka, så vill jag antyda det förhållandet, att man af en sådan komité icke kan vänta att få besvarad en så klart uppställd fråga, som Riksdagen möjligen skulle önska, utan komitén måste ingå på förhållanden, som icke kunna offentliggöras. Särskildt utsedda personer kunna nog få del af resultaten, men icke allmänheten. Jag tror, att hvarenda militär skall gifva mig rätt deri, att vissa försvarsplaner icke kunna få offentliggöras. Sälunda ber jag att få återkomma till hvad jag nyss nämnde, att det är formella svårigheter att bifalla mom. a) angående en utredning, för så vidt man vill antaga Kongl. Maj:ts proposition, hvilket innefattar beviljande af 500,000 kronor för Göteborgs och 500,000 kronor för Bodens befästande, hvilket torde fattas så, att i fall Första Kammaren bifaller propositionen, kommer man att votera om både det ena och det andra.

I den reservation, som af herr Lundeberg med flera ledamöter är afgifven, rörande mom. a) förekommer på sidan 11 en mening, så lydande: "oaktadt dessa förhållanden och ehuru utskottet jemväl ej kan bestrida betydelsen af Göteborgs bestående mot sjösidan, anser sig utskottet dock icke böra tillstyrka Riksdagen att bifalla Kongl. Maj:ts förevarande framställningar om anläggande af nya fästningsverk i dessa orter." Denna motivering innebär ett sådant uttalande, deri det förutsättes, att ingenting skall direkt anslås utan föregående utredning, och deraf följer, att reservanterna också välvilligt tillstyrkt afsättande af 1,000,000 kronor till en fond att användas för stärkande af landets fasta försvar. Då jag för min del icke anser, att denna utredning är nödvändig, och jag antager, att Kongl. Maj:t, om kammaren önskar en sådan utredning, ändock kommer att låta verkställa en sådan utredning, hvartill ytterligare anledning finnes genom det beslut, som fattats af Andra Kammaren, föreställer jag mig, att man kan vara lugn, att icke några arbeten företagas utan föregående grundlig utredning af kostnaderna och om platsen. Om behovet af befästningar vid Göteborg och Boden torde man icke vara tveksam, ty man kan icke, föreställer jag mig, anse lämpligt det resonement, som af en talare här nyss framställdes, att det skulle försvaga vårt försvar, om vi finge Boden befästadt. Jag är icke strateg, ehuru jag varit militär förr i världen, men jag tycker, att hvar och en bör kunna förstå, att man tvärtom genom Bodens bestående har lättare att försvara Norrbotten, än om man icke hade denna punkt befästad; och den jämförelse, angående kriget i Grekland, som framställdes, talar så väsentligt mot ett sådant resonement, att det tvärtom bevisar motsatsen, ty det måste medgifvas att om grekerna hade befästat passet vid Meluna, hade ställningen varit helt annorlunda för dem.

Man har också framkastat, att Stockholm vore det vigtigaste och att det öfriga Sverige vore deraf beroende, men när man nu börjar få klart för sig, hvilka rikedomar Norrbotten har att erbjuda, måste vi framför allt söka försvara dessa, och dertför tillåter jag mig att yrka afslag på den framställning, som är gjord i mom. a).

Herr Reuterswärd: Som det varit tillåtet att diskutera frågan i sin helhet, ehuru endast mom. a) är föredragen, och diskussionen dervid rört sig nästan uteslutande om motiveringen, hvilken, den må gälla hvad som helst för denna Riksdag, icke är på något sätt bindande för en kommande — det hafva vi många gånger sett prof på — tager jag mig frihet att vördsamt anhålla, om icke herr greffen och talmannen ville låta uppläsa mom. b). Derefter skulle jag bedja att få ordet för att hos kammaren anhålla, att det måtte beslutas öfver mom. b), innan man fattar beslut rörande mom. a).

Denna hemställan bifölls, hvarefter upplästes *mom. b)*.

Herr Reuterswärd: Jag förnyar nu min anhållan, att herr greffen och talmannen ville tillåta, att det först voteras om mom. b), och att sedermera mom. a) måtte få diskuteras.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.

(Forts.)

Herr Berg, Lars: Jag skall endast tillägga ett par ord. Jag tager icke ofta kammarens uppmärksamhet i anspråk och torde därför vara berättigad till litet öfverseende.

Jag skall såsom lokalkunnig bedja att få rätta en uppgift af en föregående talare, den uppgiften nemligen, att ingen fullständig enighet vore rådande bland de sakkunniga rörande lämpligaste läget för en fästning i Norrland. Jag har sedan nära 40 år ofta besökt denna plats. Jag har länge bott och vistats i närheten deraf. Jag har på platsen talat med olika generationer af officerare tillhörande olika vapenslag, och jag har icke, mine herrar, hört mer än en enda sakkunnig man före den siste ärade talaren, som icke varit fullkomligt öfvertygad, att denna plats är utan jemförelse den enda möjliga för en gränsfästning. Sjelf har jag, såsom jag nyss nämnde, i nära 4 decennier följt denna fråga. Jag har med intresse fortsatt att studera befästningskonsten under samma tid, och jag tror därför, att jag kan begripa någon smula af de planer, som jag har sett mig föreläggas. Jag vill därför försäkra herrarne, att så vidt jag med min lokalkänedom förstår, kan det icke i Norrbotten upptäckas någon plats såsom samlings- och uppehållsort för trupper, såsom förräds- och operationsfästning så förträfflig som Boden, och, hvad mera är, ingen plats, som i anläggningskostnadernas billighet jemförelsevis kan mäta sig med Boden. Det är, såsom det heter i befästningskonsten, nästan en "place ideale" för en fästningsanläggning. Hvad denne talare yttrade om, att det icke fans någon enighet rörande denna fråga — detta för en försvarsfråga alltid farliga yttrande — tror jag mig härmed hafva bemött.

Jag begärde äfven ordet i akt och mening att bemöta, hvad en af kammarens äldre ledamöter, ehuru han är bland de yngre såsom representant för Norrland, yttrat mot denna befästning, men det har redan af en föregående ärad talare till största delen blifvit bemött. Han sade, att en fästning i Norrland skulle försvaga Norrlands försvar. Det var en egendomlig och ytterst originel idé. Hvad säga herrarne om något sådant? Det är nemligen tydligen icke ens möjligt att med säkerhet mobilisera försvaret och draga i hop beväringstrupperna i Norrbotten utan att hafva en fast punkt till deras skydd. Det vore en oerhördt dåraktig förhoppning att förutsätta, att man skulle kunna göra det i detta vidsträckta öppna land utan att hafva nämnda stöd. Hvad säga herrarne då om ett sådant påstående, som att denna fästning skulle försvaga försvaret af Norrland. Naturligtvis är det vederbörandes mening att skaffa ständiga besättningstrupper, som behöfvas för artilleriets serverande och bevakningen, och redan detta är något, som tydligen är stärkande för försvaret. Hans skäl påminna således verkligen om de lysande motiv, han för några år sedan anförde mot anslaget till Karlsborgs fästning, och jag kan icke underlåta att påminna derom, därför att de förefalla mig lika litet vägande, lika flyktiga som de i dag anförda. Han ansåg nemligen, att man, till följd af de sannolika uppfinningarna med afseende på luftballongers styrbarhet och den förstörande verkan, som sprängsatser och projektiler, ehuru ännu icke uppfunna, skulle kunna utöfva på Karlsborgs fäst-

ning, hade skäl att icke vidare fortsätta fästningsbyggnaden. Det ligger enligt min tro ungefär samma osäkra grund för hans åsigt rörande befästningarna vid Boden. Verldens och århundradets störste härförare, Napoleon, och alla hans företrädare hafva sagt, om icke med samma ord, så åtminstone i samma mening, att "ett land med fästningar kan eröfras, men ett land utan fästningar kan aldrig försvaras". Mot denna auktoritet hoppas jag, att det yttrande, som jag nu bemött, icke skall hafva något inflytande på Första Kammarens beslut.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Herr Unger: Jag ber att få tillkännagifva, det jag i fråga om föredragningsordningen instämmer med den näst siste högtårade talaren, och jag gör det så mycket hellre, som, om första punkten föredrogs och afgjordes först, det skulle hindra, på sätt jag lifligt önskar, att antaga Kongl. Maj:ts proposition, hvilken möjlighet man genom antagande af punkten a) i utskottets förslag så mycket mindre bör betaga sig, som formella hinder under alia förhållanden torde möta mot antagande af andra punkten af reservanternas förslag, deri det hemställes, att man skulle afsätta en million kronor att efter Riksdagens medgifvande användas "*för stärkande af landets fasta försvar*". Detta förslag ligger nemligen en bit utanför hvad Kongl. Maj:t begärt, emedan Kongl. Maj:t begärt 500,000 kr. till befästande af Göteborg och 500,000 kr. till befästande af Boden, men han har ingalunda begärt 1,000,000 kr. "*till landets fasta försvar*", men det oakadt skulle dessa medel, om de för det af reservanterna angifna ändamål ansloges, möjligen kunna användas för t. ex. Stockholms försvar, hvilket Kongl. Maj:t icke begärt.

Reservanternas förslag ligger alltså utom gränsen för utskottets och till följd deraf också utom gränsen för reservanternas befogenhet, och det är ytterligare ett skäl att först afgöra punkten b) och dervid, med afslag å densamma, taga Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Lundeborg: Den diskussion, som vi här i dag åhört, vittnar på ett ofantligt vackert sätt om den varma stämning, som i denna kammare gör sig gällande i fråga om landets försvar. Alla vilja vi målet, men vägarne kunna vara något olika, och så är det alltid här i verlden. Då gäller det för oss att välja den bästa vägen för att nå det mål, som för oss alla är så eftersträfvansvärdt.

Här har från många håll gifvits varm tillslutning till den åsigten, att vi så fort som möjligt skulle försöka att åt landet förvärfva de befästningar, som Kongl. Maj:t i sin proposition föreslagit, men, mine herrar, nu vågar jag säga, att jag tror icke för min del, att det vore klokt, om vi stannade vid ett sådant beslut *i dag och denna gång*. Statsutskottets ledamöter hafva från åtskilliga håll rönt mindre erkännande, för att icke begagna ett kraftigare uttryck, för sina åtgöranden i förevarande fall. Jag för min del, ehuru jag kan anses partisk, vågar säga, att i förevarande fall hafva statsutskottets ledamöter från båda kamrarna gjort sig väl förtjenta om fäderneslandet derutinnan, att de gemensamt och enhälligt hafva beslutit sig för att tillstyrka en utredning angående vårt fasta försvar. Efter mitt förmenande är

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

detta en vacker och berömlig gerning, ty ur det beslutet, hoppas jag, skall uppspira ett träd, som skall öferskygga och bevara Sveriges gamla frihet. Ur denna utredning tror jag, att befästningsfrågan skall komma fram luttrad och renad. Jag tror, att, sedan såväl denna som Andra Kammaren fått hela denna stora angelägenhet klar för sig, stämningen blir en helt annan, offervilligheten och beredvilligheten en helt annan, än hvad den är i detta ögonblick. Men, mine herrar, hafva vi brådt om, och vilja vi nödvändigt drifva fram Kongl. Maj:ts proposition detta år, såsom landet nu ligger, då fruktar jag, att i och med detta hafva vi icke allenast krossat möjligheten till utredning, utan, hvad som är ännu värre, vi hafva kanske för lång tid framåt gjort stämningen hos våra vänner i medkammaren missmodig. Vi få kanske i många år — det är ett orätt uttryck, men jag begagnar det — söka godtgöra, hvad vi i ett ögonblicks ifver försuttit. Jag är därför öfvertygad, att vi handla till det bästa för landet, om vi lugnt försöka att få fram denna utredning och om vi sedan på basen af den söka föra fram frågan om befästningsarbetena i sin helhet. För att möjliggöra detta äfven för dem, som nu äro så varmt intresserade att få fram Kongl. Maj:ts proposition, skulle jag vilja göra ett förslag om ändrad lydelse i fråga om 2:a punkten, nemligen att den måtte få följande lydelse: att Riksdagen må, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning och utan afseende å friherre von Kræmers framställda yrkande, i riksstaten för år 1898 uppföra ett belopp af 1,000,000 kr. att afsättas för att efter Riksdagens medgifvande användas för de af Kongl. Maj:t ifrågasatta ändamål. Genom ett sådant beslut hafva vi fastslagit, att detta belopp, 1,000,000 kr., skall disponeras för Bodens och Göteborgs befästande, men dispositionen får icke inträda förr än efter en utredning; men, mine herrar, om vi kunna ena oss med Andra Kammaren om utredningen, så, efter hvad vi nyss hörde från statsrådsbänken, kunna vi hoppas, att denna utredning ligger färdig på Riksdagens bord nästa år. Det uppskof, som af denna formulering skulle blifva en följd, är icke stort. Vinna vi, så hafva vi nått målet för våra önsknings; vinna vi icke, så hafva vi dock icke rifvit sönder utredningen.

Jag tillåter mig, herr grefve och talman, att anhålla om proposition på bifall till den af mig nu gjorda framställningen.

Häri instämde herr *Billing*.

Friherre von Otter: Då här ifrågasatts, huruvida icke gemensam votering skulle kunna vägras för det fall, att den af reservanterna föreslagna klämman godkändes, vill jag för min del instämma i det af herr Lundeberg framställda förslaget. Det är visserligen icke öfverensstämmande med den uppfattning, som jag har framhållit under det arbete, som förefallit i utskottet, enär jag har ansett det mest konsequent, att dessa penningar reserveras utan angifvet ändamål, intill dess utredning skett. Men jag anser mig i alla fall kunna instämma med herr Lundeberg, då, derest utredningen skulle leda till en annan ordning i afseende på utförande af dessa befästningar än dem, hans

förslag angifver, Riksdagen ju har i sin magt att ändra dispositionen af medlen.

Jag kan icke underlåta att, medan jag har ordet, yttra något med anledning af hvad ålderspresidenten här anförde, då han yrkade att kammaren skulle godkänna Kongl. Maj:ts proposition. Han sade, att det borde göras ett uttalande från Riksdagen eller åtminstone från denna kammare, att man beviljade hvad Kongl. Maj:t begärt. Vi veta alla, att vi vilja slutligen komma dit, men vi veta också, att det icke är nog med ett uttalande. Vi kunna uttala oss år efter år, men så länge vi icke anvisa något sätt att skaffa pengar, tjenar ett uttalande till ingenting. Det är därför, som jag tror, i likhet med min kamrat från utskottet, att kammaren skulle handla mycket oklokt, om kammaren tillbakavisade det förslag till utredning, som här blifvit ifrågasatt, och jag tror, att om man besinnar, hvad som skulle följa i släp-tåg efter ett godkännande af Kongl. Maj:ts förslag, nemligen först och främst 10 millioner kr. till fästningarna och sedermera en half million eller 600,000 kr. årligen till bemanning å dessa fästningar — besinnar man detta, så tror jag också, att man inser nödvändigheten deraf, att, innan man skrider till företag af denna omfattning, man söker hos alla Riksdagens ledamöter inplanta nödvändigheten af hvad som ifrågasättes.

Här har talats om, att en komité skulle framlägga både det ena och det andra och på detta sätt försvaga vårt försvar. Jag vill för min del uttala den uppfattningen om en sådan komité, att den bör anses helt och hållet såsom ett Riksdagens hemliga utskott. Jag antager, att deri komme att insättas af Riksdagens förtroendemän, och kunna de komma till enighet, behöfvas icke många ord från komitén för att Riksdagen skall följa med.

Friherre von Kræmer: Liksom en föregående talare, har nu en annan, herr Billing, haft uttalanden, som helt och hållet bero på missförstånd af hvad jag yttrade. Jag sade, att fästningar, i synnerhet halffärdiga, skulle snarare försvaga än förstärka försvaret i Norrland, men jag tillade uttryckligen, att förhållandet vore sådant under förutsättning, att utskottets motivering antoges oförändrad, och att trupper skulle detacheras till befästningens försvar. Ett helt annat blefve förhållandet, om man beslöte sig för att, på samma gång fästningen anlades, äfven inrätta fästningstrupper; detta sade jag uttryckligen. Vare sig dessa trupper sedan stannade inom eller, såsom jag tror, användes utanför fästningen, vore i alla fall en förstärkning af försvaret vunnen. Om åter den i Kongl. Maj:ts proposition omtalade svaga brigaden vid fiendens infall skulle ytterligare försvagas genom detacheringar till fästningens försvar, då icke särskilda fästningstrupper funnes, skulle alldeles gifvet enligt mitt förmenande den första sammandrabbningen med en öfverlägsen fiende mycket sannolikare få en olycklig utgång, och jag hemställer, hvilket intryck en sådan utgång af denna första sammandrabbning skulle göra. Det är endast ur denna synpunkt, jag tog mig friheten säga, att en fästning snarare skulle försvaga än stärka öfre Norrlands försvar; kunde man åter få både fästningen och särskilda trupper till dess försvar, blefve förhållandet ett annat.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Hvad angår luftballonger, har jag icke talat om dem, men jag vill blott, efter det ordet blifvit nämndt, påminna derom, att vid de sista stora manövrerna i Tyskland spelade redan luftballongerna en betydande rol. Hvarje fördelning var försedd med en dylik med tillhörande två vagnar; den ena med apparater för genererandet af gas, den andra med reservattiralj. Ballongerna uppsändes och rekognosceringar verkställdes från desamma af officerare. Visserligen voro dessa ballonger blott s. k. ballons captifs, men tydligen framgår häraf, att man i de stora militärstaterna har sin uppmärksamhet rigtad på ballongernas användbarhet för krigsändamål. Jag vågar dock gå ett steg längre: i denna tid torde uppfinnandet af styrbara ballonger icke vara långt afägsat, och att de skola då komma att erhålla stor betydelse för krigföringen, det tror jag knappast, att någon kan betvifla! Jag vidhåller mitt förut framställda yrkande.

Herr Alin: Vare sig man går in på Kongl. Maj:ts proposition om anslag till fästningsbyggnader vid Boden och Göteborg eller bifaller det yrkande, som senast framställdes af statsutskottets ordförande och hvaruti äfven andra ledamöter af utskottet instämde, kan det vara af vigt för frågans slutliga lyckliga lösning, att eu sådan åtgärd vidtages som den, hvarom reservanterna hemställt i punkten a). För min del kan jag därför icke med afseende på denna punkt bifalla det yrkande, som friherre von Essen framställde, utan hemställer, huruvida man icke bör förfara så, att man utesluter den punkt, han uppläste: "oaktadt dessa förhållanden och ehuru utskottet jemväl icke kan bestrida betydelsen af Göteborgs befästande mot sjösidan, anser sig utskottet dock icke böra tillstyrka Riksdagen att bifalla Kongl. Maj:ts förevarande framställningar om anläggande af nya fästningsverk i dessa orter", och började följande punkt med "*Men*" i stället för "*Ty*". Jag anhåller således om proposition på bifall till ifrågavarande reservation med den uteslutning och ändring, hvarom jag nu tagit mig friheten hemställa

Herr Fränckel: Då jag af de gjorda yrkandena funnit, att de af mig tidigt uttalade åsigterna om nödvändigheten att genom fästningar stärka öfre Norrlands försvar vunnit så stor anslutning, att till och med ansett sig kunna yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i afseende på så väl Göteborgs som Bodens befästande, skall jag bedja att för min del få biträda detta förslag, och mitt yrkande går således i sådan rigtning, att vid punkten b) Kongl. Maj:ts proposition bifalles, afseende anslag till befästningar vid så väl Göteborg som Boden, kommande i följd häraf punkten a) i enlighet med friherre von Essens yrkande att afslås. Det synes mig, att den af oss önskade utredningen i alla fall då kommer till stånd, men det för oss viktigaste, eller att fästningens anläggning snart påbörjas, komme härigenom att vinnas, något, som jag icke anser blefve vunnet genom ett antagande af den formulering, hvarom statsutskottets ordförande framställt förslag. Jag anhåller således vid punkten b) om bifall till den kongl. propositionen i begge punkterna.

I sistnämnda anförande instämde herrar *Wennerberg* och *Philipson*.

Herr Reuterswärd: Jag skulle för min del icke hafva så mycket emot det af statsutskottets ordförande framställda förslaget, om jag först och främst vore försäkrad om, att han jemte nästa års blifvande statsutskott kunde genomdrifva, hvad han nu tror då blifva möjligt, utan att ingå på kompromisser af det slag, som Första Kammaren icke kan vara med om. Kunnat dessa herrar icke garantera genomdrifvandet af sina goda afsigter, så öfvergifver jag icke den ståndpunkt, som jag för närvarande innehar. Här är icke fråga om någon kompromiss. Är det så, att Andra Kammaren icke vill försvara fäderneslandet, så kunna vi icke hjälpa det. Första Kammaren skall då visa, att vi både vilja och kunna försvara oss, och jag anser, att vi nu icke kunna ställa oss på en bättre ståndpunkt än den, Kongl. Maj:ts proposition angifver.

Om befästningsanläggningar vid Boden m. m.
(Forts.)

Herr Billing: Jag kan omöjligen låta det sista yttrandet gå alldeles obesvaradt förbi. Det är mig icke möjligt att i Andra Kammarens ställning till denna fråga se ett uttryck för, att densamma icke skulle vilja försvara sitt fosterland. Icke heller kan jag finna, att Första Kammaren genom ett bifall af den kongl. propositionen vid punkten b) skulle visa en större försvarsvänlighet än genom att bifalla det af herr Lundeberg sist framställda förslaget. I försvarshänseende finnes, så vidt jag kan begripa, alldeles ingen skillnad mellan dessa båda förslag, ty i ena liksom i andra fallet beviljas till fästningars byggande vid Göteborg och i Norrland en million kronor, men skillnaden mellan de två förslagen är den, som statsutskottets ordförande betonade och jag ytterligare vill betona, att genom bifall till herr Lundebergs förslag har man visserligen icke garanterat, hvad nästa riksdags statsutskott kommer att besluta, men man har derigenom undvikit att lägga ett bestämdt hinder i vägen för ett godt samarbete i frågan. Jag yrkar därför bifall till det af herr Lundeberg sist gjorda förslaget.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att som det blifvit begärdt, att mom. b) skulle först företagas till afgörande, komme propositioner att först göras beträffande detta moment. I afseende derå hade yrkats, dels, af herr *Lundeberg*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid detta moment afgifna reservation, med den ändring, att slutorden "stärkande af landets fasta försvar" utbyttes mot orden "de af Kongl. Maj:t ifrågasatta ändamål", dels ock att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar.

Derefter gjorde herr talmannen proposition på bifall till utskottets hemställan samt vidare propositioner i enlighet med nyssnämnda båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts framställningar i ämnet vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition dervid antagits bifall till herr Lundebergs under öfverläggningen

framställda förslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å hvad statsutskottet i mom. b) af dess utlåtande n:o 63 hemställt, skall bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar, röstar

Ja; .

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lundebergs förslag i frågan;

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—33;

Nej—82.

Sedermera yttrade herr talmannen, att beträffande mom. a) i förevarande utlåtande framstälts följande yrkanden:

1:o) af herr *Tamm*, *Hugo*, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas med uteslutande ur motiveringen af den å sid. 10 i utskottets tryckta utlåtande förekommande punkt, som började med orden "Och har utskottet härvid velat" och slutade med orden "må kunna undvikas";

2:o) af herr *Lundeberg*, att Riksdagen, med anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställningar, måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en fullständig utredning af frågan om ordnandet af landets fasta försvar i det syfte, som angäfvos i den af honom m. fl. vid detta moment afgifna reservation, dock med den ändring i motiveringen, att de i det tryckta utlåtandet sid. 11 å fjerde raden nedifrån förekommande orden "då stambanan" utbyttes mot orden "samtidigt med att stambanan";

3:o) af herr *Alin*, lika med herr Lundeberg, endast med den skilnad, att ur motiveringen skulle uteslutas den punkt, som började med orden "oaktadt dessa förhållanden", och att i den näst derpå följande punkten begynnelseordet "Ty" skulle utbytas mot "Men"; samt

4:o) att utskottets hemställan skulle afslås.

Efter det sistnämnda yrkande, som framstälts af hans excellens friherre *von Essen*, blifvit af denne återtaget, gjorde herr talmannen proposition på bifall till utskottets hemställan samt derefter propositioner jemlikt nyssnämnda tre under 1:o)—3:o) upptagna yrkanden, och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Lundebergs förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition dervid antagits godkännande af herr Tamms yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som antager herr Lundebergs förslag i afseende på mom. a) i statsutskottets utlåtande n:o 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med uteslutande ur motiveringen af den utaf herr Hugo Tamm anmärkta punkt.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—70;

Nej—33;

Herr statsrådet *von Krusenstjerna* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen rörande deklaration med Frankrike angående ordnande af de förenade rikenas traktatförhållanden med regentskapet Tunis.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 64, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående förbättring af hamnen vid Stora Rör å Öland, och

n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående restaurering af det s. k. Gamla kungshuset i Stockholm,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 5 och 6 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 67, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om anvisande af medel till förekommande och hämmande af tuberkel-sjukdomar hos nötkreaturen.

Anslag till förekommande och hämmande af tuberkel-sjukdomar hos nötkreaturen.

Herr Almén: Jag är liffigt intresserad deraf, att dessa försök med tuberkulin må komma till stånd i vårt land liksom i grannländerna; äfven om det icke är att hoppas, att allt det goda, man deraf väntar sig, skall kunna vinnas, böra dessa försök såsom tidsenliga likväl komma till utförande. Under sådana förhållanden och då utskottet förordat bifall härtill, kan man fråga, hvarför jag begärt ordet, då nu tiden är så långt framskriden, men det har sina skäl. För frågans lösning

Anslag till
förekommande
och hämmande
af tuberkel-
sjukdomar hos
nötkreaturen.
(Forts.)

är det icke nog med att penningmedel beviljas; allt beror på, huru dessa användas. Förbises hufvudändamålet eller sjukdomens bekämpande, blifva försöken af föga värde. I utskottets betänkande åberopas ofta myndigheternas yttranden i ämnet, men icke ett ord finnes nämndt derom, att hos de hörda myndigheterna åsigtorna varit mycket delade beträffande sättet och villkoren för tuberkulinets användning. Då vidare denna fråga kommer tillbaka, och erfarenheten från grannländerna talar härför, och då med ökade anspråk; då vidare försöken måste fortsättas under flera år, derest något skall dermed vinnas, har jag med tanken härför ansett af vigt att till protokollet få antecknadt, att inom embetsverken olika meningar gjort sig gällande rörande denna fråga, och då härför icke finnes någon annan utväg än att uppläsa tvenne anföranden, som återfinnas i protokoll, hållet vid gemensamt sammanträde med kongl. medicinalstyrelsen och kongl. landtbruksstyrelsen i tuberkulinfrågan den 3 mars 1897, måste jag begagna mig häraf.

Öfverfäktläkaren Dunér yttrade dervid: "Ehuru jag anser, att styrelsernas ofvan framställda förslag i allt hufvudsakligt äro ändamålsenliga, hyser jag dock den bestämda öfvertygelsen, att desamma icke äro tillräckliga för ett verksamt bekämpande af tuberkulosen hos nötboskap. Härför erfordras enligt min tanke med nödvändighet en inskränkning i djuregares fria dispositionsrätt såväl i afseende på sådana djur, som reagerat vid tuberkuliprof, som ock i afseende på djur, hvilka icke blifvit dermed pröfvade. Då emellertid lagbestämmelser i nu antydd riktning icke för närvarande torde kunna genomföras, har jag icke ansett mig böra framställa förslag till dylika bestämmelser."

Ordföranden generaldirektören Almén yttrade: "Endast med tvekan har jag för min del kunnat förorda tuberkulininsprutningars användande i större utsträckning till bekämpande af tuberkulos hos nötkreatur, på sätt är ifrågasatt, enär jag befarar, att det eftersträfvade målet ej kan på detta sätt ernås. Äfven om tuberkulin är ett säkert medel att upptäcka en helt obetydlig grad af tuberkulos, och derigenom förtjent af en vidsträckt användning, är med dessa insprutningar föga eller intet vunnet till sjukdomens bekämpande, derest icke samtidigt andra och kraftiga åtgärder användas, på sätt i andra länder är brukligt.

Jag vill icke ifrågasätta minsta tvång beträffande användandet af tuberkulininsprutningar, icke heller de stränga åtgärder, som användas i Belgien och äro påtänkta i Frankrike.

I våra båda grannländer Danmark och Norge är försäljning, om ej till slagt, af djur, som uppenbart eller kliniskt lida af tuberkulos, förbjuden och belagd med böter. Enligt villkoren för tuberkulins användning i Danmark på statens bekostnad måste djuregaren dessförinnan förbinda sig att iakttaga en mängd föreskrifter till förekommande af beröring och gemenskap mellan friska och sjuka djur. Den om tuberkulins användning högt förtjente professor Bang i Köpenhamn har på begäran meddelat följande telegrafiska svar: "I Danmark findes hidtil intet förbud mod salg af reagerende dyr." Djuregaren har alltså varit berättigad att försälja tuberkulöst djur, derest detta ej är uppenbart tuberkulöst, men ordet *hidtil* häntyder derpå, att samma

medgifvande torde återkallas, och i dessa dagar hafva i dagbladen meddelats, att förslag till en ny förordning om tuberkulos i Danmark inom kort kan förväntas.

I Norge har man nyligen börjat med tuberkulinets användande i större utsträckning och på statens bekostnad, och dervid antagligen med kännedom om i Danmark vunnit erfarenhet ansett, att intet nämnvärdt resultat kan erhållas af tuberkulininsprutningar, med mindre än att man förekommer försäljning af tuberkulösa djur (om ej till slagt) och sjukdomens spridning från ladugård till ladugård. För användandet af tuberkulin på statens bekostnad föreskrifver Den Kongelige Norske Regerings Departement för det indre den 4 juni 1895 följande: "Der vil desuden blive stillet som betingelse, at vedkommende dyreier forpligter sig til at lade de af tuberkulose angrebne eller for sygdommen mistænkte dyr på betryggende måde adskille fra de sunde dyr samt ikke att sælge noget sygt eller mistænkt dyr uden til slagt og overhovedet at træffe sådane foranstaltninger til sygdommens bekjempelse og udryddelse i besætningen, som af dyrlægen i henhold til den ham af veterinærstyrelsen givne instruks for tillfældet særskilt vill blive angivet." På följande telegrafiska förfrågan, "Få djur, som reagerat vid pröfning med tuberkulin, i Norge fritt försäljas utan kontroll", har veterinär-direktören meddelat följande telegrafsvår: "Reagerende dyr må kun sælges som slagt. Fortiden paahviler kontrollen med bestemmelsens gennemførelse det almindelige politiopsyn og dyrlægerne. Bestemmelse om at disse dyr skal brændemerkes vil blive udfordiget i den nærmeste fremtid. Veterinær-direktøren."

Enklast och säkrast torde målet, förekommande af sjukdomens spridning genom försäljning af tuberkulösa djur, om ej till slagt, kunna erhållas, om de djur, hvilka vid omsorgsfullt utförda tuberkulinprofvisat sig tuberkulösa, på ett varaktigt sätt t. ex. genom märken å örat eller i örat fästa stämplars betecknas såsom för tuberkulos reagerande, under det att andra djur på liknande sätt märkas såsom tuberkelfria. En dylik föreskrift bör vara förenlig med allas intressen och ej väcka oro hos djuregare, enär de ifrågasatta tuberkulinprofven äro frivilliga, ej obligatoriska. Vid försäljning kunde djuregaren derigenom betinga sig ett högre pris för de såsom tuberkelfria stämplade djuren och vid försäljning af tuberkelreagerande djur ej kunna förebrås för att med förtegende häraf hafva afyttrat djuren. Äfven om denna enkla och till målet bäst ledande åtgärd icke skulle nu genast kunna föreskrifvas, bör man dock redan från början sträfva deråt och följaktligen tillse, att de tuberkelfria djuren skiljas från sjuka djur, och detta icke endast i djuregarens ladugård, utan äfven då de sjuka djuren efter försäljning insättas i andras ladugårdar, med fara för sjukdomens spridning inom dessa. Skulle djurens stämpling nu ej kunna genomföras, bör dock den djuregare, som önskar profning med tuberkulin på statens bekostnad, tillförbindas att redovisa för de djur, som reagerat för tuberkulin genom företende af intyg, att reagerande djur, som saknas i hans ladugård, antingen slagats vid gården eller ock försålts till köpare, som skriftligen erkänt sig hafva fått meddelande om att det köpta djuret varit behäftadt med eller misstänkt för tuberkulos.

*Anslag till
förekommande
och hämmande
af tuberkel-
sjukdomar hos
djureturen.
(Forts.)*

*Anslag till
förekommande
och hämmande
af tuberkel-
sjukdomar hos
nötkreaturen.
(Forts.)*

Under förutsättning och förhoppning, att föreskrifter i denna rigtning komma att meddelas, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad härom är föreskrifvet i Norge, har jag biträdt embetsverkens förslag och tvekar då ej att förorda en utsträckt tillämpning af tuberkulin på statens bekostnad.

Vill man med statsmedel befrämja användandet af tuberkulin till tuberkulosens bekämpande och dessutom med belöningar åt djuregare ytterligare medverka dertill, ehuru sådant mig veterligen ej är medgifvet eller ens ifrågasatt i något annat land, bör man å andra sidan ej med belöningar bidraga till samma sjukdoms spridning inom vårt land, hvilket kan sägas ega rum, då man vid allmänna utställningar prisbelönar djur, utan hänsyn dertill, om dessa äro behäftade med tuberkulos eller icke, och således prisbelönar både friska och sjuka djur utau åtskillnad, ett i och för sig inkonseqvent förfarande och dertill betänkligt, då dessa prisbelönda djur vanligen köpas såsom afvelsdjur och derigenom kunna under lång tid öfverföra tuberkulos vida omkring. Önskligt vore derfor, att inga andra djur må prisbelönas än de, hvilka vid kort tid före premieringen verkställd profning med tuberkulin visat sig tuberkelfria.“

Förbises ändamålet, bekämpandet af sjukdomen, kan jag i sanning icke förstå, huru man vill införa och genomföra användningen af tuberkulin i stor skala utan att begära några förbindelser af djuregare. Utskottet svarar: begäres sådana, är det fara värdt, att man motverkar tuberkulinets användande. Jag svarar derpå: det är vida bättre, att försök, om än i mindre skala, göras med förstånd och med vaket öga för ändamålet, än om många försök göras på måfå. Det vore väl icke för mycket begärdt, när åtgärder vidtagas och bekostas af staten, i främsta rummet afseende den enskilde kreatursegarens fördel, om man också af honom begär, att han sjelf skall göra något för det goda ändamålet, såsom t. ex. att han skall skilja de friska djuren från de sjuka. Får han deremot fritt förfara med djuren och efter godtfinnande sälja de sjuka, så komma försöken enligt min tanke att gifva ett uselt resultat. Nu säger man: några vilkor kunna icke uppställas, ty de skulle minska anlitaudet af dessa undersökningar och dertill inskränka djuregarens fria disposition öfver djuren. Jag svarar: det har aldrig satts i fråga, att någon skulle nödgas underkasta sig några inskränkande vilkor. Finner djuregaren det icke med sin fördel förenligt, behöfver han icke påkalla någon undersökning med tuberkulin.

I Danmark och Norge är föreskrifvet såsom vilkor för åtnjutandet af denna förmån, att sjuka djur skola skiljas från de friska samt att de icke få försäljas, om ej till slagt. Nu vill jag här icke gå så långt, ty det vore hopplöst, men icke bör allt lemnas vind för våg. Kan det anses för mycket begärdt af staten, som nu anslår stora summor för belöningar åt djuregare, hvilka efter tuberkulinprof försökt skilja sjuka djur från friska m. m., att de förra ej få säljas utan upplysning om djurens beskaffenhet? Eller skall det efter anställandet af prof med tuberkulin vara en djuregare tillåtet att i tysthet sälja ett sjukt djur till någon, som kanhända förut har en frisk ladugård?

Det minsta anspråk, man här kan framställa, synes mig vara, att den djuregare, som på statens bekostnad använt tuberkulin, skall på förhand tillförbindas att ej med förtigande af förhållandet försälja djur, som veterinären förklarar behäftade med tuberkulos, samt att ett praktiskt sätt införas för redovisning, hvart sådana djur tagit vägen. Djuregaren må sjelf vara oförhindrad att använda dessa djur till mjölkproduktion eller till slagt, men det synes mig rättvist och billigt, att han, i händelse af deras försäljning till andra, företer intyg derom, att köparen fått besked derom, att de reagerat vid tuberkulinundersökning. Det är för framhållande af denna synpunkt, jag nu velat yttra mig, och jag beklagar, om jag dervid uppehållit kammaren. Då frågan säkerligen inom få år kommer tillbaka, har jag äfven trots det vara nyttigt, att Riksdagen påminnes derom, att inom embetsverken enighet ingalunda varit rådande rörande den nu ifrågasatta användningen af tuberkulinundersökningar.

Anslag till förekommande och hämmande af tuberkel-sjukdomar hos nötkreaturen.
(Forts.)

Herr Lybeck: Jag lofvar att hvarken skriftligen eller muntligen länge upphålla kammaren, utan fatta mig kort.

Då jag inom utskottet deltagit i behandlingen af denna fråga, skall jag först till statsrådet och chefen för civildepartementet fram-bära ett tack, därför att han inför Riksdagen framlagt detta förslag, som utan tvifvel är af stor betydelse för landets kreatursegare. De små jemkningar, som utskottet företagit sig i den kongl. propositionen, hafva skett i rent praktiskt syfte och på det att de åtgärder, som föreslagits, snarare skulle leda till ett resultat. Till den siste ärade talaren vill jag rigta den frågan: är det troligt, att de svenska kreatursegarne för den lilla obetydliga bagatellen af kostnadsfria tuberkulinundersökningar skulle vilja ställa sig under polisuppsigt och fiskalisering af veterinärer? För min del tror jag icke, att så är fallet. Såsom man af utskottets motivering kan finna, är det meningen att på öfvertygelsens väg söka komma till ett resultat, och det är af stor vikt, att detta sker. Skulle sådana bestämmelser, som vi nyss hörde ifrågasättas, till iakttagande föreskrivas, befarar jag, att högst få landsmän komme att begagna sig af de gjorda erbjudandena. Deremot finner jag det helt naturligt, att, såsom utskottet äfven föreslår, de ladugårdssegare, som vilja uppvisa sina kreatur till premiering, böra ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som i Kongl. Maj:ts proposition förslagsvis äro bestämda. — Jag anhåller därför, herr grefve och talman, om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 5 och 6 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 68, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om anvisande af medel för Sveriges deltagande i 1900 års verdensutställning i Paris.

Anslag för Sveriges deltagande i 1900 års verdensutställning i Paris.

*Anslag för
Sveriges del-
tagande i 1900
års verlds-
utställning i
Paris.*

(Forts.)

Herr statsrådet von Krusenstjerna: I hvad mån deltagandet i de stora internationella utställningarna för näringsidkarne medför fördelar, svarande mot de af deltagandet föranledda kostnaderna, derpå vill jag nu icke inlåta mig, men ett faktum är, att då en verldsutställning kommer till stånd, bör Sverige icke vara borta. Jag tror verkligen, att det icke var nyttigt, att vi vid 1889 års verldsutställning höllo oss undan, och skall Sverige deltaga i en utställning, bör det också, synes det mig, uppträda på ett sätt, som länder landet till heder och till möjligaste största nytta för industriidkarne. En utställning är ett annonseringstillfälle, och i detta reklamens tidevarf är det af vikt, att man gör det bästa af ett dylikt tillfälle. Nu anser utskottet, att för bestridandet af kostnaderna för deltagandet i den stundande verldsutställningen man kunde nöja sig med ett lika anslagsbelopp med det, som utgick 1878, eller 200,000 kronor, men, mine herrar, det blir 22 år, som hafva förflutit från nämnda tid och till 1900 års blifvande utställning, och under denna tid hafva de industriella förhållandena i mångt och mycket förändrats. Först och främst hafva ju anspråken på en utställnings prydliga anordnande betydligt stegrats och dermed äfven kostnaderna för deltagandet. Under de år, som förflutit sedan 1878 och ytterligare komma att förflyta, har vidare svenska industrien gått mycket framåt; en del näringsgrenar hafva utvecklats allt mer och mer och andra hafva tillkommit. Vår pappers-tillverkning t. ex. kan uppträda i större skala och bättre företrädd, än hvad fallet var 1878; ståltillverkningen har nu åter kommit till full heder, och det kan vara skäl att äfven visa upp, hvad denna förmår, men detta medför enligt min uppfattning äfven från denna sida ökade kostnader. Således vill jag här uttala som min bestämda uppfattning, att om vi på ett värdigt sätt skola uppträda vid verldsutställningen i Paris — och kunna vi ej uppträda på ett värdigt sätt, är det enligt min åsigt så godt att icke komma dit alls — är det af utskottet föreslagna beloppet, 200,000 kronor, bestämdt otillräckligt. För min del är jag icke ens säker, att till och med det af Kongl. Maj:t åskade beloppet, 300,000 kronor, skall tullt räcka till, ty jag tror, att kommerskollegium gjort sina beräkningar med kanske alltför stor sparsamhet. Jag skulle därför naturligen helst önska, att kammaren med behjertande häraf bifölle Kongl. Maj:ts begäran och beviljade för detta ändamål 300,000 kronor, hvilka enligt min öfvertygelse äro behöfliga. Mot ett enhälligt statsutskotts afstyrkande synas mig emellertid utsigterna ganska ringa, och jag vill då begagna detta tillfälle för att uttala, i händelse det lägre beloppet beviljas, att enligt min uppfattning Kongl. Maj:t icke kan underlåta göra framställning till en kommande Riksdag, att anslaget till det af Kongl. Maj:t nu önskade belopp måtte då af Riksdagen beviljas.

Herr Billing: Utskottets betänkande visar nogsamt, att det icke har några synnerligen lifliga sympatier för dessa ofta återkommande utländska utställningar, utan har utskottet betraktat Sveriges deltagande i verldsutställningen i Paris år 1900 såsom ett nödvändigt ondt. Man har ansett, att Sverige icke kunde ställa sig vid sidan af

Liberia, utan måste vara med. För denna utskottets uppfattning är naturligtvis också nedprutningen af det begärda anslaget ett uttryck. Kan Sveriges deltagande i Parisutställningen bekostas med 200,000 kronor, anser man nedprutningen af 100,000 kronor vara god. Det vore en förnöjelse, om så låte sig göra. Icke har utskottet varit öfvertygad, att Sverige skall kunna deltaga i denna utställning för nämnda summa, men för min del föreställer jag mig, att, om det icke går för sig, Kongl. Maj:t lärer komma med efterräkningar till Riksdagen, och Riksdagen lärer icke heller underlåta att också betala företedda räkningar. Jag tror emellertid, att Riksdagen har föreställningen, att det komme att sparas ännu hårdare, om man i början beviljar något mindre än det begärda, och därför anhåller jag om bifall till utskottets förslag.

*Anslag för
Sveriges del-
tagande i 1900
års verlds-
utställning i
Paris.
(Forts.)*

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den under dagen aflemnade kongl. propositionen.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till morgondagens sammanträde skulle uppföras främst de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, äfvensom att bevillningsutskottets betänkande n:o 17 skulle på samma lista sättas näst efter nämnda utskotts betänkande n:o 18.

Kammaren åtskildes kl. 4,28 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.